БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой

ҮНЭН

№ 3 (5932) ЯНВАРИИН 4 СРЕДА 1950 он

ВКП(б)-тэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-тэй Улан-Удын Горкомой орган

Сэн 20 мүнгэн.

Шэнэ дай үүсхэгшэдтэ шэрүүн hануулга

Японско армиин албахаагшад байhан гэмтэдэй хэрэг тушаа hаяхан Хабаровскда боложо дүүрэhэн сүүдлэлгын процесс туйлай ехэ удхашанартай. Бактериологическа дайе — агрессиин эгээл зэрлиг муухай зэбсэгүүдэй нэгые тон нюусаар бэлэдхэжэ байhан японско дээрмэшэ империализмын зэрлиг муухай шэнжэ шарайень тус процесс туйлай тодоор харуулаа. Тиихэтээ хамта процесс хадаа шэнэ дай үүсхэгшэдтэ шэрүүн hануулга мүн.

Бүхы советскэ арад, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалай талые баримталhан хэдэн миллион хүнүүд хадаа хүн түрэлтэндэ бактериологическа дайнай жэгшүүритэ зоболон тохёолдуулха гэжэ байhан алуурщадай хорото бүлэгэйхид тушаа гаргаhан, сэрэгэй трибуналай үнэн зүб приговорые ханалтайгаар хүлеэжэ абаба. «Женьминжибао» гэжэ хитадай газетэ иигэжэ бэшэнэ: хабаровска процесс хадаа «Дальна Востогые хамгаалгада ба бүхы дэлхэй дээрэ бата бэхи эб найрамдал хангалгада зорюулагдаhан хамжээ ябуулга мүн. Бидэнэр, японецуудта эсэргүү дайнай хүндэ хүшэр найман жэлые дабажа гараhан хитад арад хадаа манай хани барисаата агууехэ хүршэ — Советскэ Союзай зүгhөө гаргагдаhан энэ үнэн зүб шиидхэбэрие hайшаанабди».

Генеральскэ болон офицерскэ мундирнуудые үмдэhэн японско зэрлигүүд сүүдлэгдэбэ. Зүгөөр, хүн түрэлтэндэ эсэргүү, зэрлиг муухай гэмтэ ябадалнуудые хэhэн гэмтэдэй спосогынь эдэ сүүдлүүлэгшэдээр дууhана бэшэ. Ямада, Кадзицука, Такахаси, Кавасима, Сато ба бусадтай хамта зэргэлэн hуужа сүүдлүүлхэ зэргэтэй байhан олохон гэмтэд океанай саада тээхи далдалагшадайнгаа арадань хоргодоод байна.

Император Хирохито толгойтой Японийн зонхилогшо бүлэгэйхид хадаа үхэл дэлгэхэ бактериологическа дай бэлэдхэлгые үүсхэгшэд ба эмхидхэгшэд байhыень Хабаровскда болоhон сүүдлэлгын процессэй материалнууд яашагүй илээр тодоруулба. Бактериологическа зэбсэг хэрэглэжэ, хэдэн миллион хүнүүдые хюдан алалгын зэрлиг муухай түсэбүүд японско генеральна штабта зохёон гаргагдаhан байха юм. Эдэ түсэбүүд болбол дэлхэй дээрэ өөрынгөө зонхилолгые тогтоохо гэhэн эрьюу тэнэг японско түсэбүүдэй зайлашагүй хубинь байгаа.

«Газар дэлхэй дээрэ японско үүргэ хадаа дэлхэйе ударидаха ябадал мүн» гэжэ 1932 ондо Лига нацада японско делегат hэнгэргүйгөөр мэдүүлhэн юм. Энэ эрьюу тэнэг бодомжолгоёо бэелүүлхэ гэжэ эрмэлзэн, японско самурайнууд хадаа манай Эхэ ороной хилэнүүд тээшэ хэдэн олон жэлнүүдэй турша дотор хомхой хобдог арьяатан мэтээр тэгүүлhэн байха юм. Маньчжурие эзэлhэн бэеэрээ японско империалистнууд болбол Советскэ Союзда добтолон орохын тулада плацдарм бэлэдхэhэн байна. Хасан нуурай оршондо манай Эхэ ороной нангин хилэнүүдтэ, мүн Советскэ Союзтай хани барисаатай Монгол Арадай республикада японско эзэмдэгшэдэй хорото муухайгаар добтолhон тухайнь советскэ хүнүүд hанажа байдаг.

Тиихэдэ манай алдарта Улаан Арми хадаа хатэрhэн японско империалистнуудта хатуу шанга сохилтонуудые хэhэн байна. Тиихэдэ советскэ Дальна Востогтохи амгалан байдал сталинска сэсэн мэргэн политикын ашаар, сталинска табанжэлнүүдэй илалта түгэлдэрөөр дүүргэгдэhэнэйнь ашаар, советскэ зэбсэгтэ хүсэнүүдые бүхэжүүлхэ тухай большевистскэ парти ба советскэ правительствын үлэр бүриин анхаралай ашаар дэмжэгдэжэ байhан юм.

Уршагта «антикоминтерновскэ пактые» германска фашистнуудтай баталhан бэеэрээ, японско империалистнууд болбол дэлхэй дээрэ өөhэдынгөө зонхилолгые буугай хүсөөр байгуулха гэжэ hанаhан байгаа. Гитлеровецүүд болон японско империалистнууд хадаа хүн зониие олоор хюдалгын эгээл зэрлиг муухай зэбсэгүүдые хэрэглэхэhээ тунхаридаггүй байгаа. Дэлхэй дээрэ гитлеровскэ ба японско зэрлигүүдэй өөhэдынгөө зонхилолгые тогтоогоо hаань, ямар ехэ аюултай байха байhыень хүн түрэлтэн мэдэнэ. Баруун зүгтэ фашистска богоолшологшод болбол хэдэн миллион хүнүүдые үгы хэhэн байна. Майданек болон Освенцимын хорото пеэшэнгүүд хүнүүдые галдажа, гитлеровскэ богоолшолгын гэнжэнүүдтэ арадууд зобожо байгаа. Тэрэ үедэ мүн зүүн зүгтэ, японско зонхилогшо этэгээдүүдэй сэхэ заабаряар, үхэлэй бактериологическа фабриканууд өөhэдынгөө гэмтэ муухай хүдэлмэриие дэлгэрүүлжэ эхилhэн байха юм.

Квантунска армиин командовани болбол нюуса бактериологическа, хэдэ хэдэн сэрэгүүдые байгуулhан байна. Бактериологическа дайе ехээр номлогшо, Японидохи мэдээжэ генерал-лейтенант Исии эдэ сэрэгүүдэй хүдэлмэриие толгойлhон байха юм. Тусхай отрядуудта милан тахалай, дүйрэнэй, боомын хэдэн тонно бактеринүүд бэлэдхэгдэдэг байгаа. Гэдэhэнэй халуун үбшэнэй бактеринүүдые халдахаа hан талханhаа эхилээд, артиллерийскэ бактериологическа снарядууд хүрэтэр — бактериологическа зэбсэг хэрэглэлгын элдэб янзын зүйлнүүд зохёон гаргагдажа байгаа.

Зэрлиг бузарнууд үхэлэй зэбсэгэ хүнүүдэй бэе дээрэ шалгажа үзэдэг байба. № 731 отрядай түрмэдэнь жэл бүхэндэ 600 хүрэтэр хүн ородог байгаа, тэдэ эдэнэй нэгэниишье амиды үлөөгүй. Эдеэ хоолоор дамжуулан хүнүүдтэ хүндэ хүшэр үбшэнүүдые халдахаадаг, бактериологическа бомбонуудые хаяжа, «дайшалхы оршон байдалда» хорото муухай «туршалгануудые» хүнүүдэй бэе дээрэ хэдэг, хүнүүдэй гар хүлнүүдыень хүлдэхөөдэг, барокамернуудта хүнүүдые хорложо аладаг байгаа. «Профессор» нэрэтэй бандидууд хадаа хүнүүдые зобоолгын жэгшүүритэ картинануудые киноплёнко дээрэ буулгажа абаhан байха юм.

Тиигэжэ японско зэрлигүүд хадаа Хитадай, СССР-эй, Монголой болон бусад оронуудай хэдэн олон мянгаад гражданинуудые алаhан байна.

Японско самурайнууд өөhэдынгөө сэрэгэй зутар hэдэлгэнүүдтэ бактериологическа зэбсэг нэгэнтэ бэшэ хэрэглэhэн байна. Тиин, 1939 ондо Монгол Арадай республикада японско милитаристнууд добтолон ороhон үедэ хэрэглэhэн байгаа. Мүн 1940—1942 онуудта Хитадта эсэргүү хэрэглэжэ, тэндэ японско эзэмдэгшэдэй бактериологическа экспедицинүүдынь халдабарита үбшэнүүдые тараахан байна. Монголдо болон Хитадта энэ зэрлиг муухай зэбсэгые японско империалистнуудай хэрэглэлгэ хадаа Советскэ Союзда эсэргүү бактериологическа дайнда бэлэдхэлгэнь байгаа. СССР-тэ эсэргүү дайнай тусхай зохёогдоhон түсэб хадаа бактериологическа зэбсэгые үргэнөөр хэрэглэхэ гэжэ хараалhан байгаа. Энэ түсэбөө бэелүүлэн, японско самурайнууд болбол СССР-тэй нэгэ хилэтэй районуудые шэнжэлэн үзэдэг, советскэ территори дээрэхи уhалууриин газарнуудые хорложо, hүйдхэлэй хүдэлмэринүүдые хэдэг байгаа.

Гитлеровскэ сэрэгүүдые бута сохижо, Советскэ Союз хадаа гитлеровецүүдэй бэлэдхэжэ байhан бактериологическа дайнай аюулта ябадалнуудhаа хүн түрэлтэниие абарhан байна. Немецко-фашистска армиин бута сохигдоhоной hүүлээр японецууд хадаа бактериологическа дайнда бэлэдхэлгые галзуу түргэнөөр дэлгэрүүлhэн байха юм. Советскэ арадhаа гадна, мүн Хитадай, Монгол Арадай республикын, США-гэй, Англиин болон бусад оронуудай арадуудта хоро ехэтэ аюул дахин тохёолдохоёо байгаа.

Японско империализмын сохилтын гол хүсые — Квантунска армиие бута сохиhон ба Маньчжурида самурайнуудай хорото уурхайе усадхаhан Советскэ Армиин эршэмтэй түргэн добтолгоор японско зэрлигүүдэй муу муухай hэдэлгэнүүдынь таhалдуулагдаhан байна. Дэлхэй дээрэ зонхилолгоёо тогтоохо гэhэн японско түсэбүүд hандаран hалажа, Япони капитулировалhан байха юм.

Сэсэн мэргэн полководец нүхэр Сталинаар ударидуулагша героическа Советскэ Арми хадаа германо-японско сэрэгэй машиные бута сохиhон, зэрлиг муухай түсэбүүдыень таhалдуулhан, хүн түрэлтэнэй хүгжэлтые хосоролтоhоо абарhан байна. Советскэ арадай хэзээдэ мүнхэ шэн габьяа болбол Советскэ Союзай хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлhэн ба бэелүүлжэшье байhан эб найрамдалда дуратай политикаар тодорхойлогдоно.

Социализмын оронние зэбүүрхэдэг империалистическэ дай үүсхэгшэд хадаа Советскэ Союзай эб найрамдалда дуратай политикада эсэргүүсэн, японско сэрэгэй гэмтэдые хамгаалалгадаа абажа, дэлхэй дээрэ зонхилолгоёо тогтоохо гэжэ шэнээр hэдэгшэд хадаа хүн түрэлтэнэй урда зэрлиг муухай гэмтэ ябадалнуудые хэhэндээ гэмтэй японско зэрлигүүдэй зутар муухай бүлэгэйхидые хамгаалагшад ба далдалагшад болоhониинь гайхалтай бэшэ.

Бактериологическа зэбсэгые хүнүүдэй бэе дээрэ шалгажа, хорото муухай туршалгануудые хэhэн японско сэрэгэйхидэй гэмтэ ябадалнуудые хүсэд элишэлhэн материалнуудые Токиодо болоhон японско сэрэгэй эгээл ехэ гэмтэдэй процесс дээрэ советскэ гүрэнэй зүгhөө гэмнэгшэдэй харуулhаниинь мэдээжэ. Зүгөөр, эдэ материалнууд хадаа шухала мүрдэлгэнүүдые хэхын тулада хэрэглэгдээгүй байгаа, яахадааб гэхэдэ, мүнөө Дальна Востогто Японие американска империализмын плацдарм болгожо байhан США-гэй агрессивнэ этэгээдүүд энээниие хэхэ хүсэлэнгүй байгаа. Японидохи американска эзэмдэлгын сэрэгүүдэй штаб хадаа японско зэрлигүүдэй гэмтэ ябадалнуудые далдалха гэжэ шиидэhэн, бактериологическа дайнай бэлэдхэл гол эмхидхэгшэдэй нэгэниинь байhан генерал Исии гэгшые бүрин зүбтэйдэ олоhон байха юм.

Американска хаhрхис этэгээдүүд хадаа Хабаровскда боложо байhан сүүдлэлгын процесс тухай абяагүй байхые hэдэнэд. Японско үсэгэлдэрэй гэмтэдые сүүдлэлгэ хадаа тэдэнэй гэмтэ ябадалнуудыень мүнөөдэр үргэлжэлүүлэгшэдые сүүдлэлгэ мүн гэжэ тэдэнэр мэдэнэ.

Японско алуурщадай гэмтэ бүлэгэйхидые сүүдлэлгын процесс хадаа бүхы оронуудай прогрессивнэ олониитын хайхарамжые хандуулна. Тэрэ хадаа дай үүсхэгшэдэй түсэбүүдтэ эсэргүүсэн, эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ бүхы дэлхэйн демократическа хүсэнүүдые саашадань элсүүлгын хэрэгтэ алба хэнэ.

Гитлеровскэ болон японско империалистнуудай замаар ябажа, дэлхэй дээрэ зонхилолгоёо тогтоохо гэhэн шэнэ hэдэлгэшэдэй хорото муухай бодомжолгонуудынь таhалдаа. Жиирэй хэдэн миллион хүнүүд, Советскэ Союзаар толгойлогдожо байгаа демократическа хүсэнүүдэй хүсэн түгэлдэр фронт хадаа аюулгүйн байдал ба эб найрамдалые хамгаалжа байна. Японско сэрэгэй гэмтэд тушаа гаргаhан приговорые hайшаахa зуураа, эб найрамдалда дуратай бүхы арадууд өөhэдынгөө hэрэмжые дээшэлүүлнэ, империалистическэ дай үүсхэгшэдтэ эсэргүү тэмсэлдэ өөhэдынгөө зэргэнүүдые улам бүри нигтаар жагсаана. Эб найрамдалые хамгаалгын хэрэг хадаа бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалай түлөө тэмсэжэ байhан олон миллион хүнүүдэй найдамтай гарта байна.

«Правдын» түрүү бэшэг.

НҮХЭР И. В. СТАЛИНДА АМАРШАЛГАНУУД

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ

Генералиссимус Иосиф Виссарионович СТАЛИНДА

Танай далан наhа гүйсэhэн алдарта үдэр бүхы монгол арадай, Монгол Арадай республикын правительствын ба өөрынгөө нэрэhээ Танда, бүхы дэлхэйн ажалшадай агууехэ вождь ба багшада, Маркс—Энгельс—Ленинэй агууехэ хэрэгые гениальна үргэлжэлүүлэгшэдэ халуун амаршалга хүргөөд, олон удаан жэлнүүдтэ элүүр энхэ ажаhуухыетнай үнэн зүрхэнhөө хүсэнэб.

Тодо, hайхан ажабайдалаа, хамаг ажал-ябуулгаяа Та бүхы дэлхэйн ажалшадай хэрэгэй түлөө героическа тэмсэлдэ зорюулhан байнат.

Марксизм-ленинизмын түрүү теорёор зэбсэглэгдэhэн, большевигүүдэй героическа партиие Та агууехэ Ленинтэй хамта байгуулаат, энээниие илалтаhаа илалтада хүтэлнэт.

Большевигүүдэй партиие Та агууехэ Ленинтэй хамта толгойлон хүсэн түгэс социалистическэ гүрэн байгуулаат, тус гүрэн Ленин—Сталинай партиин хүтэлбэри доро, Танай сэсэн мэргэн ударидалга доро коммунизм тээшэ этигэлээр бүрин ябажа байна.

Большевистскэ партиин ба советскэ гүрэнэй бүхэдэлхэйн-түүхэтэ агууехэ илалтануудынь коммунистическэ ба хүдэлмэришэнэй бүхы партинуудта, бүхы дэлхэйн ажалшадта зориг бадаруулагша үльгэр жэшээ болоно.

Нүхэр Сталин, Танай нэрэ — эб найрамдалай ба демократиин түлөө тэмсэгшэ агууехэ тэмсэлшын нэрэ, бата бэхи ба үни удаан эб найрамдалай түлөө, демократиин ба социализмын түлөө бүхы арадуудай тэмсэлэй туг болонхой.

Монгол арадта имагта зүб замые, капиталистическэ бэшээр хүгжэхэ замые Та агууехэ Ленинтэй хамта заагаат. Монгол арад энэ замда орожо, 1921 ондохи манай арадай революциин тон бэрхэтэй зорилгые—олон зуун жэлэй гээгдэл усадхаха зорилгые—советскэ арадай hайн hайхан сэдьхэлэй туhаламжаар амжалтатай бэелүүлжэ байна.

Монгол арадай хүгжэлтэ ба hалбаран бадаралга тухай, манай гүрэниие бэхижүүлхэ тухай Танай эсэшэ сусашагүй ба саг үргэлжэ оролдодогой ашаар манай орон Советскэ Союзай хүсэтэ дэмжэлгэдэнь түшэглэн, социализмын замаар хүгжэжэ байна.

Социализмын хурса нараар гэрэлтүүлэгдэн, Танай халуун ба эсэгэ ёhоной анхарал оролдолгоор дулаасаhан ба зоригжоhон манай республикын ажалшад гүрэнэй, ажахын болон культурна байгуулалтадаа нилээд ехэ амжалта түйлаа. Эдэ амжалтанууд хадаа ленинско-сталинска национальна политикын илан мандалга, советскэ ба монгол арадуудай эбдэршэгүй хани барисаанай илан мандалга, монголой хүгжэлтын замууд тухай Танай hургаалай гайхамшаг илалта мүн.

Танай далан наhа гүйсэhэнэй алдарта ойе хамаг ороноймнай тэмдэглэжэ байгаа эдэ баярай үдэрнүүдтэ бүхы монгол арад агууехэ баясхалангай ба хизааргүй ичэг дуранай үгэнүүдые дахин, дахин Танда хандуулна.

Бүхы ажалшадай агууехэ вождь, эрхим хани нүхэр, Танда монгол арадай эльгээhэн бэшэг хадаа эдэ халуун мэдэрэлэй гэршэ мүн. Тус бэшэг бэлдэлгэ ба энээндэ гар табилга хадаа бүхы монгол арадай зүгhөө Танда гүн ехэ инаг дуранай ба үнэн байлгын бүгэдэарадай демонстраци болон дэлгэрээ.

Бүхы дэлхэйн ажалшадай энхэ жаргал ба баярай тулада, ерээдүйн үетэнэй зол жаргалай тулада, бүхы дэлхэй дээрэ коммунизмын түгэс илалтын тулада ута наhа наhалжа, элүүр энхэ ажаhуухыетнай нүхэр Сталин, Танда монгол арад, Монгол Арадай республикын правительство ба би өөрөө, хүсэнэбди.

Монгол Арадай Республикын Премьер-Министр Маршал Х. ЧОЙБАЛСАН.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ

Генералиссимус И. В. СТАЛИНДА

Танай далан наhа гүйсэhэн үдэр польско арадай ба минии үмэнэhөө ахадүүгэй халуун амаршалга тогтоон абахыетнай гуйнаб.

Советскэ Арми Танай гениальна хүтэлбэри доро ябажа, манай оронhоо гитлеровскэ фашисгнуудые намнаад, манай орондо эрхэ сүлөө олгоhыень польско арад хэзээшье мартахагүй.

Холо харадаг сталинска политикын ашаар hэргэн бодоhон польско гүрэн хадаа Одер, Нейс ба Балтиин далай дээрэ бата бэхи, ажамидаралай хилэнүүдтэй болоо, энээниие польско арад хэзээшье мартахагүй. Манай арадуудай хоорондо бата бэхи хани барисаа тогтоохо түүхэтэ хэрэгтэ Танай шиидхэхы үүргэ бэелүүлhыетнай польско арад хэзээшье мартахагүй. Манай арадай-демократическа гүрэндэ Танай саг үргэлжэ үзүүлдэг энэрхы ба олон янзын туhаламжые польско арад хэзээшье мартахагүй.

Эб найрамдал, эрхэ сүлөө ба социализмын түлөө тэмсэжэ байгаа бүхы прогрессивнэ хүн түрэлтэнэй агууехэ вождь ба хани нүхэр, Танда польско арад эгээн эрхим, эгээн үнэн зүрхэнэй хүндэлэл ба халуун баяр хүргэнэ.

СССР-эй арадуудтай ахадүүгэй хани барисаа ба эбдэршэгүй союз улам бэхижүүлхэбди гэжэ польско арадай зүгhөө Таниие найдуулнаб.

Танай далан наhа гүйсэhэн алдарта үдэр бүхы дэлхэйн ажалшадай аша туhын тулада олон удаан жэлнүүдтэ ажаhуухыетнай хүсэнэбди.

Польско Республикын Президент БОЛЕСЛАВ БЕРУТ.

Варшава, 1949 оной декабриин 21.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Советскэ Союзай

Генералиссимус Иосиф Виссарионович СТАЛИНДА

Танай далан наhа гүйсэhэн үдэр, бүхы дэлхэйн ажалшадай агууехэ эсэгэ, багша ба хани нүхэр, Танда корейскэ арад нангин инаглалаар халима дүүрэн амар мэндэ ба баяр хүргэнэ.

Ленин—Сталинай хамагые илагша идеянүүдынь Зүүн зүгэй хэдэн зуун миллион ажалшадые, тэрэ тоодо гушан миллион корейскэ арадые, эб найрамдалай, демократиин, эрхэ сүлөөгэй ба бэеэ даанхай байдалай түлөө үнэн зүб тэмсэлдэ зоригжуулаа, зоригжуулжа байна. Сталин гэhэн Танай нэрэ зол жаргалай түлөө энэ арюун тэмсэлэй туг болоо. Энэ туг доро дэлхэйн бүхы прогрессивнэ хүсэнүүд эмхидэн, хархис байдалда, империализмда эсэргүү жагсаа.

Бидэ мүнөөдэр, хүндэтэ ойе тэмдэглэжэ байхадаа, бүхы оронуудай ажалшадай гени болоhон Танай генеэр гэрэлтүүлэгдэhэн ерээдүйгөө хэзээ хэзээнэйхиhээ ехэ этигэл найдабаритайгаар хаража, агууехэ Сталинда алдар соло!—гэhэн манай үеын хүсэтэ үгэдэнь нэгэдэнэбди.

Энэ хүндэтэ үдэр Корейскэ Арадай-демократическа республикын правительствын ба өөрынгөө үмэнэhөө, хүндэтэ Иосиф Виссарионович, Танда халуун амаршалга хүргэхые, ажалшан арадай баяр ба зол жаргалай тулада ута наhа наhалжа, элүүр энхэ ажаhуухыетнай хүсэхые зүбшөөгыт.

Корейскэ Арадай-демократическа республикын Министрнүүдэй кабинедэй Түрүүлэгшэ КИМ ИР СЕН.

Пхеньян. 1949 оной декабриин 17.

Дээдэ түрэлтэ И. В. СТАЛИНДА Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэдэ

Господин Түрүүлэгшэ!

Үндэр түрэлтэ Танай түрэhөөр далан наhа гүйсэhэнэй ойтой дашарамдуулан, би өөрынгөө үнэн зүрхэнэй халуун амаршалгануудые Танда хүргэхэ ба Дээдэ түрэлтэ Танай олон жэлнүүдтэ элүүр энхэ ажаhуухые хүсэхэ золтой байнаб!

Хитадай Арадай республикын правительственна захиргаанай Соведэй Премьер ба арадай центральна правительствын гадаадын хэрэгүүдэй Министр ЧЖОУ ЭНЬ-ЛАЙ.

Пекин город.

1949 оной декабриин 19.

Генералиссимус СТАЛИНДА

Танай далан наhанай ойтой дашарамдуулан Танда итальянска правительствын ба арадай халуун амаршалгые, мүн өөрынгөө хубиин амаршалгые баяртайгаар хүргэнэб.

Де Гаспери.

Рим.

1949 оной декабриин 19.

Тэрэ Дээдэ түрэлтэ Генералиссимус СТАЛИНДА

Та Дээдэ түрэлтэ,

Танай түрэhэн үдэртэй дашарамдуулан өөрынгөө нэрэhээ болон өөрынгөө ороной нэрэhээ Танда ута наhа наhалха хүсэлэнгые хүргэнэм.

Джавахарлал Неру

Нью-Дели.

1949 оной декабриин 20.

Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ

господин Генералиссимус Иосиф Виссарионович СТАЛИНДА

Танай далан наhанай ойн үдэртэ үнэн зүрхэнэй амаршалгануудые ба эгээн эрхим хүсэлэнгүүдые тогтоон абахыетнай, господин Генералиссимус, Таниие Финляндиин правительство гуйна.

Танай үрэ түгэс туhаламжын ашаар, дэлхэйн сүлөөтэ арадуудай дунда гүрэнэй бэеэ даанхай байдал туйлаабди гэжэ финскэ арад гүнзэгы баяртайгаар мэдэрнэ.

Амгалан тайбан ба хүршэ ёhоной hайн харилсаануудые бэхижүүлхэ хэрэгтэ Финляндиин эрмэлзэлгэнүүд тушаа Танай ба Танаар хүтэлбэрилэгдэдэг түгэлдэр хүсэтэ Советскэ Союзай арадуудай этигэлдэ Финлянди хойшодоошье найдаха байна.

Финляндиин правительствын үмэнэhөө Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ К. А. ФАГЕРХОЛЬМ.

Хельсинки.

1949 оной декабриин 20.

Генералиссимус И. В. СТАЛИНДА

Танай түрэhөөр далан наhа гүйсэhэнэй ойн hайндэр хадаа Танай үрэ түгэс ажабайдалдахи ехэ амжалтануудтай дашарамдуулан, господин Генералиссимус, Таниие амаршалха ба ерээдүйдэ элүүр энхэ ажаhуухыетнай Танда хүсэхэ зохистой арга намда олгоо.

Союзна Президент доктор Карл Реннер.

Австри, Вена.

1949 оной декабриин 20.

Премьер Иосиф СТАЛИНДА

Танай далан наhанай ойтой дашарамдуулан, минии эгээн халуун амаршалгануудые ба олон удаан жэлнүүдтэ элүүр энхэ ажаhуухыетнай хүсэhэн эгээн эрхим хүсэлэнгүүдыемни тогтоон абахыетнай гуйнаб.

ТРЮГВЕ ЛИ, Нэгэдэмэл Иацануудай Организациин генеральна секретарь

Нью-Йорк, США.

1949 оной декабриин 20

Дээдэ түрэлтэ А. Я. ВЫШИНСКИДЭ, Гадаадын Хэрэгүүдэй Министргэ

МОСКВА

Минии хүндэтэ господин Министр,

Түрэhөөр далан наhа гүйсэhэнэйнь ойгой дашарамдуулан, Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Генералиссимус Сталинда Америкын Холбоото Штадуудай Правительствын нэрэhээ эгээн эрхим хүсэлэнгүүдые дамжуулан хүргыт гэжэ Таниие гуйха золтой байнаб.

Үнэн сэдьхэлhээ Танай Алан КЭРК.

Москва, СССР,

1949 оной декабриин 21.

ЭСЭГЭ ОРОНОО ХАМГААЛГЫН АГУУЕХЭ ДАЙНАЙ ГЕНИАЛЬНА ПОЛКОВОДЕЦ

1949 оной декабриин 21-дэ советскэ арад өөрынгөө сэсэмэргэн вождь, багша, эб найрамдалай ба арадуудай бэеэ даанхай байхын түлөө эсэшэ сусаршагүй тэмсэлшэ, хүн түрэлтэнэй шэнэ общество байгуулагша, гениальна полководец—манай газар дэлхэй дээрэхи эгээн ехэ хүн Иосиф Виссарионович Сталинай далан наһа гүйсэһэнэй ойе бухы прогрессивнэ хүн түрэлтэнтэй хамта тэмдэглэжэ байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ бүхэдэлхэй дээрэхи бухы расанууд ба национальностьнуудай физическэ болон оюун ухаанай ажалай олон зуугаад миллион хүнүүд ахадүүгэй этигэл найдабаритайгаар Советскэ Союз тээшэ, илаһан социализмын орон тээшэ, бухы дарлагдагшадай сэсэмэргэн ба агууехэ хани нүхэр—Сталинда анхаралаа хандуулна. Эдэнэр хадаа агууехэ Сталин түрүүтэй Советскэ Союз гээшэ реакцида ба дэлхэйн шэнэ дайн эмхидхэгшэдтэ эсэргүү эб найрамдалай түлөө, социализмын түлөө хүсэ ехэтэ тэмсэлшэ, англо-американска империализмын галзуу диктатурада эсэргүү арадай демократиин тала баригшадай тэмсэлэй түшэг тулгуури мүн гэжэ мэдэнэд.

Героическа тэмсэлэй ба ажалай жэлнүүдтэ советскэ арад большевигүүдэй партиин хүтэлбэри доро, агууехэ вождьнууд Ленин ба Сталинай ударидалга доро бүхэдэлхэйн түүхэтэ илалтануудые түйлаа. Капиталистнууд ба помещигүүдэй засагые унагаагаад, хүн хүниие мүлжэхэ ябадалые хэтэ мүнхэдэнь усадхаад, гадаадын ба дотоодын дайсадтай хэһэн тэмсэлдэ өөрынгөө социалистическэ Эхэ оронии ба тэрэнэй гүрэнэй болон политическэ бэеэ даанхай байдалые хамгаалаад, манай арад туйлай ехэ материальна ба оюун ухаанай үнэтэ зүйлнүүдые бии болгоо, социализм байгуулаа, коммунистическэ обществодо дамжан оролгые амжалтатайгаар бэелүүлжэ байна. Туйлаһан илалтануудаа омогорхолтойгоор мэдэржэ, советскэ арад болбол агууехэ Сталинаар урагшаа, хүн түрэлтэнэй зол жаргалай хира тээшэ—коммунизм тээшэ зориһон илалтануудай замаар хүтэлүүлэгшэ советскэ хүнүүдтэ дабагдашагүй тиимэ хаалта боолтонууд ба бэрхэшээлнүүд байгаагүй ба байхашьегүй юм гэжэ өөрынгөө гениальна вождь агууехэ Сталинай далан наһа гүйсэһэнэй ойн үдэр мэдүүлхэ аргатай байна.

Эдэ алдарта үдэрнүүдтэ манай Эхэ ороной хилын саанахи бухы прогрессивнэ хүн түрэлтэн гүн гүнзэгы мэдэрэлтэйгээр ба инаг дуратайгаар баяр хүсэлэнгэй үгэнүүдые агууехэ вождь ба гениальна полководец—Советскэ Союзай Генералиссимус Сталинда хандуулна, тэрэ хадаа советскэ арад ба тэрэнэй алдар солото, илалтата армиие толгойлжо, хэдэн зуугаад миллион хүнүүдтэ эрхэ сүлөө, бэеэ даанхай байдал ба социалистическэ шэнэдхэн хубилалтын условинуудые, тиин, бухы хүн түрэлтэндэ фашистска богоолшолгоһоо мултарха ябадалые хангаһан байна.

1.

Добтололсохогүйн тухай пактые харата муухайгаар эбдэжэ, 1941 оной июниин 22-то немецко-фашистска арми СССР-эй газар дайдада добтолон ороо һэн.

Манай хилэ шадар суглуулагдаһан ба фашистнуудай булимтаран абаһан Европын туйлай ехэ резервнүүд болон баян индустриальна базада түшэглэһэн, һайтар һургагдаһан ба техническа зэбсэглэгдэһэн зуун далан германска дивизинүүд, Баруун зүгтэ хүнгэхэн илалтануудые түйлаһандаа һоггоһон ябадал—эдэ бүгэдэ болбол Советскэ Союзда эсэргүү дайе «сахилгаан түргэн» болзор соо илалтатайгаар дүүргэхэ гэһэн фашистска сэрэгшэдэй хооһон һанаашалтануудыень гаарууладаг байгаа.

1941 оной июниин 30-да нүхэр Сталин түрүүтэй Гүрэнэй Обороной Комитет байгуулагдаа. Манай Эхэ ороной гүн рүү галзуу түрилтөөр дайсанай дугташажа байхада, дайнай эхилһээр һара болоогүйхэн байхада, 1941 оной июлиин 10-да СССР-эй Верховно Соведэй Президиум нүхэр Сталиниие ССР Союзай Обороной Арадай Комиссараар томилоо һэн, тиигээд 1941 оной августда Верховно Соведэй Президиумэй, Арадай Комиссарнарай Соведэй ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй шиидхэбэриин ёһоор Сталин ССР Союзай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Верховно Главнокомандалагшын тушаалые бэедээ даажа абаһан байгаа.

Манай Эхэ ороной оршон байлгала зайлашагүй аюул тохёолдоод байхада, социалистическэ гүрэндэ эгээн хүндэ хүшэр болоһон үедэ бухы советскэ арадай һанал хүсэлэнгүүдые бэелүүлэгшэ парти ба правительствын дурадхал зоригоор Сталин Советскэ Союзай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые толгойлжо ороо.

Советскэ гүрэнэй бухы түүхэнь иимээр бүридэһэн байна гэбэл, советскэ хүнүүдэй һанал бодолдо Сталинай нэрэнь социалистическэ байгуулалтын талаар гү, али советскэ арадай дайсадта эсэргүү дайнай талаар гү—өөрсэгүй, илалта гэһэн ойлгосотой ходоодоо холбогдодог байгаа. Тиин, Сталиниие эгээн харюусалгатай тушаалнуудта томилолгонуудые советскэ олониитэ сэдьхэлээ ханан, этигэл найдабаритайгаар угтан абаһан ба тэдэнь түүхын тэрэшье хүндэ хүшэр шалгалтада илаха гэһэн бата этигэлээр советскэ арадые хангаһан байгаа.

Советскэ арад эндүүрээгүй. Хуушан ба Шэнэ дэлхэйдэхи олохон хүнүүдтэ илагдашагүйгөөр харагдаһан, дүй дүршэлтэй сэрэгэй мэргэжэлтэдээр хүтэлбэрилүүлэгдэһэн, һайтар һургагдаһан, мүнөө сагай сэрэгэй техникээр зэбсэглэгдэһэн ба Европодо хүнгэхэн илалтануудые түйлажа годоорһон олон миллионно гитлеровскэ арми болбол гениальна коммунистическэ полководец Сталинаар хүтэлбэрилүүлһэн Советскэ Армитай урда урдаһаан нюурдан тулалдахадаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүрбэдэхи жэлэй дүүрэхэ багта хяа һамна сохигдожо, диилдэһэн байха юм.

Сталинска стратегическэ бодолнуудай баялиг тушаа ба Верховно Главнокомандалагшын хүтэлбэри доро манай героическа Зэбсэгтэ Хүсэнүүдээр эмхидхэгдэһэн ба бэелүүлэгдэһэн гайхамшагта операцинууд тушаа түгэс бүрин шэнжэлэлгэ эндэ хэхэ гээшэнь бэрхэтэй байна.

Гэбэшье, энэ айхабтар ехэ сэрэгэй событинуудай гол гол шатануудые ябуудшье һаань дайраха хэрэгтэй байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайниие шудалха ба шэнжэлхэдээ үлэмжэ шиидхэхы шанартай операцинуудай ябаса ба аша үрэнүүдтэй таарадуулан, дайн сэрэгэй событинуудай ябасые дүрбэн үенүүдтэ тухайлан хубаажа болохо юм; эдэ үе бүхэниинь сталинска сэрэгэй искусствын хүгжэлтын онсо өөрэ зорилгые ба үргэлжын прогрессые харуулна.

Нэгэдэхи үень хадаа 1941 оной июньһээ эхилээд, багсаахада, 1942 оной намар болотор, тобшолон хэлэхэдэ, Сталинград шадар манай контрдобтолго хэһэн саг болотор болоһон операцинуудые хабаадуулан абана. Советскэ Верховно Главнокомандовани болбол үлэмжэ шухала стратегическэ шэглэлнүүдтэ хэгдэһэн контратаканууд ба контрдобтолготой таарадуулан ябуулагдаһан эдэбхитэй обороноороо фашистска армиин сохилтын хүсыень энэ үедэ һуларуулһан ба «сахилгаан түргэн» дайнай германска стратегиие хүдөөлһэн байха юм. Сталинай сэсэмэргэн хүтэлбэри ба манай сэрэгүүдэй жэшээгүй ехэ шэн габьяань хүсэнүүдэй тэнсүүриие энэ үе соо манай туһада хубилгаһан ба тиигэжэ хоёрдохи фронтын үгы байтар манай сэрэгүүдэй эрид шууд добтолгодо орохынь тулада зүйтэй һайн оршон байдалые байгуулһан байна. Ленинград, Москва, Тихвин, Ростов—эдэ хадаа германска сэрэгэй хүсэнүүдтэ хүсэтэ сохилтонуудай үгтэһэн түүхэтэ газарнууд мүн, Немецкэ армиин диилдэшэгүй тухай номнолгонь энэ үедэ үй дэлдэгдээ һэн. Фронтын хэрэгсэлдэ зорюулагдаһан арадай ажахын бухы һалбаринуудтахи советскэ хүнүүдэй эсэшэ сусашагүй, үнэхөөрөө героическа ажал, фронт дээрэ советскэ сэрэгшэдэй шэн габьяа, дайсанай тылдахи советскэ партизанууудай гайхамшагта ехэ алдар солото дайшалхы ябуулганууд, илахын түлөө бүхыдөө ороной хүсэ шадалые шангадхалга—эдээндэ адли юумэнүүд арадуудай түүхэдэ урдань байгаагүй.

Тухайлхала, 1942 оной һүүлһээ, тобшолон хэлэхэдэ, сталинградска байлдаанһаа эхилээд 1943 оной эсэс хүрэтэр үргэлжэлһэн хоёрдохи үень хадаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай ябасада үндэһэн хубилалта болоһон үе мүн. Олон тоото гайхамшагта тулалдаануд соогуур Советскэ Арми болбол стратегическэ үүсхэлые дайсанһаа буляан абаад, тэрэнэй хүсэнүүдһээ өөрынгөө булюу байһаниие бэхижүүлһэн бээрээ, туйлай ехэ фронт дээрэ эрид шууд добтолгодо ороһон ба эзэмдэгдэһэн советскэ газарай гурбанай хоёр хубииень сүлөөлһэн байна. Угаа ехэ гээлтэнүүдтэ орожо, фашистска Германиин зэбсэгтэ хүсэнүүд бухы фронтнууд дээрэ оборонодо ороходо баатай болоһон байгаа.

Дайнай дүүрэтэр гитлеровскэ армиин бэеэ заһажа шадаагүй тиимэ ехэ үзэгдөө дуулдаагүй хюдалга немецүүдтэ болоһон үгэһэн Сталинград шадархи тулалдаан соо хоёр немецко-фашистска аримнуудые хүреэлэлгэ ба плендэ абалга, урда зүгтэхи германска фронтые үй дэлдэлгэ, Ленинград шадар блокадые сүмэ сохилго, дайнай ябасые өөрынгөө туһада эрьюулхэ гэһэн Гитлерэй һүүлшын һэдэлгэ болохо Курска тулалдаанда немецкэ группировкые бута сохилго, зүүн эрьеын Украиные сүлөөлэлгэ ба Днепрэй түлөө тулалдаан—эдэ хадаа Советскэ Союзай илалта түгэлдэр Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй энэ үедэ гаталжа гараһан зам дээрэхи үлэмжэ алдар солотой түүхэтэ үенүүд мүн.

1944 оной операцинуудые хабаадуулан абаһан гурбадахи үень Советскэ Армиин шиидхэхы шанартай илалтануудай үе болоһон, сталинска арбан сохилтонуудай үе гэжэ мэдээтэй юм. Энэ шата дээрэ Советскэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй добтолгото ябуулгануудай далайса ба даран сохихо шэнжэ шанарынь эгээн дээдэ хэмжээндээ хүрэһэн байгаа. Эдэ операцинуудай эсэстэ Германиин балканска союзнигууд—королевскэ Румыни ба хаанта Болгари, удаань, фашистска боложо байһан Финлянди ба хортистска Венгри жагсаалһаан гаргагдажа, ороной газар дайдаһаа немецкэ булимтарагшад бултааран намнагдаад, сэрэгэй ябуулганууд бүхыдөө дайсанай газар дайдада абаашагдаа һэн.

Ленинград шадар немецүүдые, Карелидэ ба Холын хойто Зүгтэ финнүүдые бута сохилго, Крым ба баруун эрьеын Украиные сүлөөлгэ, Белоруссидахи германска фронтын центрые үй дэлдэлгэ, Баруун Украина ба Прибалтикые сүлөөлгэ, Румыни ба Болгариие эзэлэлгэ, Венгридэ холо саашаа добтолон оролго—эдэ бухы операцинууд болбол туйлай ехэ далайсатай классическа сталинска добтолгото стратегиин стилеэр бэелүүлэгдэһэн байгаа. Эдэ операцинуудта Советскэ Арми хадаа сталинска шадабаритай оперативна маневрированиие хэрэглэжэ, дайсанай фронтые нэгэн доро хэдэн участогууд дээрэ сүмэ сохихо ябадалые эрхим һайнаар бэелүүлээд, энээгээрээ манай хүсэн түгэлдэр, гэнтын сохилтонуудые дайсанай сухарюулан сохихоор резервнүүдээ суглуулха аргыень хаһаһан байгаа. Дайсанай гол гол группировконуудые хүреэлхэ ба усадхаха тушаа хэгдэһэн эгээн хүсэд болбосоронгы маневр хадаа энэ үедэ Советскэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй дайшалхы операцинуудай үндэһэ һууринь болоо һэн.

1944 оной һүүлһээ эхилээд дэлхэйн хоёрдохи дайнай дүүрэхэ хүрэтэр үргэлжэлһэн дүрбэдэхи ба һүүлшын үеынь гитлеровскэ Германиие Советскэ Союзай илаһан эсэсэй шанартай илалтануудай үе мүн гэжэ тодорхойлжо болоно. Гурбан жэлэй дайшалхы дүй дүршэлөөр баяжаһан, оперативна маневрын бухы орёо бэрхэтэй формонуудые хүсэд һайнаар шудалжа абаһан ба хэрэгтэй шэглэлнүүд дээрэ дайшалхы техникые туйлай ехээр ба шадабаригайгаар суглуулжа хэгдэдэг ниигэ сэрэгэй байлдаанай тактическа арганууды һайса шудалһан Советскэ Арми болбол энэ үедэ богонихон болзор соо зүүн Пруссидахи ба Вислэһээ Берлин хүрэтэрхи центральна шэглэл дээрэхи бухы үни удаанай бэхижүүлгэнүүдые дабажа гараһан байгаа. Мэдээжэ «Зигфрид гэжэ линиһээ» хүсөөрөө дутуугүй ба гитлеровскэ командованяар илагдашагүй дээрэ тоологдодог эдэ бэхижүүлгэнүүдынь советскэ сэрэгүүдэй эрид добтолгые зогсоожо шадаагүйһөө гадна, барин һаатуулжашье шадаагүй һэн.

Энэ үеын үлэмжэ алдар солото илалтанууд гэхэдэ: немецкэ фронтын урда талыень бута сохилго, Будапешт ба Веные эзэлэлгэ, Зүүн Пруссида немецүүдэй диилдэлгэ, Варшавско-Берлинскэ шэглэлдэ, Чехословакида, Силезидэ болон Померанида дайсанай центральна группировкые үй дэлдэлгэ, тиин тус үеые түгэсхэлгэ—нацистска германска армиие эсэслэн бутасохижо ба капитуляцида оруулжа, манай сэрэгүүдээр Берлиниие эзэлэн абалга болоно.

Гениальна стратег ба полководец Сталинаар толгойлуулагдаһан советскэ арад, тэрэнэй илалта түгэлдэр арми хадаа дүрбэнжэлэй дайнай эсэстэ гитлеровскэ Германиие хүсэд дүүрэнээр илаа һэн.

Дайнай эхилһэн түрүүшын һарануудһаа хойшо Советскэ Армиин диилдэлгые тэсэшэгүйгөөр хүлеэжэ байһан дайсанай лагериин зүгһөө ба Британска аралнууд болон далайн саанахи «союзнигуудай» дундаһаа хэн нэгэнүүдэй «зүгнэн хэлэлгэнүүдын» бэелүүлэгдээгүй байшоо.

Баруун зүгтэ хоёрдохи фронтые бии болгохо тушаа нюуса ба ёһото саботаж, англо-американска командованиин бага хэрэгүүдэй стратегинь иимэ юумэндэ хүргөө һэн гэхэдэ, германска армиин хамаг бухы хүсэниинь Советскэ Союзда эсэргүү шэглүүлэгдэһэн байгаа. Советскэ Союзай хүсые шадаал һаа ехээр бараглуулха ба һуларуулхые, тиимэ болохолоороо, дайн сэрэг унжагайруулхые хүсэһэн англо-американска «союзнигууд» харата муухай тухиралгын ябуулга хэжэ, гурбан жэл соо ганса советскэ фронт дээрэ сэрэгүүд ба дайшалхы техникэ угаа ехээр суглуулха, тыл уруугаа хойшоо һанаагаа табингүйгөөр дай ябуулха аргые Гитлертэ олгоһон байна.

Зүгөөр, Советскэ Армиин хүсэтэ сохилтонуудынь зайлашагүй үхэлэй сохилтонууд мүн гэжэ, тиин Советскэ Союз өөрөө гансаараа нацистска Германиие ба тэрэнэй сателлидүүдые дараханъ гэжэ мэдээтэй болоһонойл һүүлээр господин черчилльнүүд ба маршаллнууд хоёрдохи фронтые хоёр жэлээр... гээгдэжэ, тэбдэн нэхэ баатай болоһон байгаа.

2.

Хархис-идеологическа үзэл бодол дээрэ үндэһэлһэн, фашистска генералитедэй сэрэгэй бодол хадаа дэлхэйн хоёрдохи дайнай бухы хугасаа соо буржуазна гүрэнүүдэй сэрэгэй хэрэгэй ниитэ үндэһэ һууринуудта ямаршье шэнэ юумые нэмээгээгүй ба нэмээжэ шадахашьегүй байгаа. Фашистска сэрэгшэдэй хэжэ шадаһан эгээ ехэ юумэнь гэхэдэ, дэлхэйн нэгэдэхи дайнда урба һүрэжэ унашаһан «блицкриг» гэжэ авантюристическэ идеые үшөө дахин тэдэнэй баримталһан ябадалынь болоно, энэ идея доторнь мүнөө сагай дайниие научна ойлгосын хэмжээндэ хүрэтэр германска сэрэгшэдэй дэбжэжэ яашье шадахагүй байһаниинь харагдаа.

СССР-тэй гитлеровскэ Германиин хэһэн дайнай үрэ дүнгүүд болбол «блицкригэй» методуудээр илаха гэһэн бодомжонуудай хүсэд бүтэшэгүйень харуулаа. Баруун Европын капиталистическэ оронууд тушаа, гитлеризмын бэелүүлдэг юумэнь Советскэ Союзда эсэргүү дайнда бүтэшэгүй дэмы ба хооһон хубхай байшоо.

Гансахан лэ СССР-тэ, социалистическэ байгуулалтын условинуудта, марксистско-ленинскэ идеологиин ба социалистическэ практикын бэелүүлэгдэжэ байһан условинуудта бодото сэрэгэй наука хүгжэхэ аргатай байна.

Советскэ сэрэгэй наука болбол советскэ ороной Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй бии болон хүгжэхэтэй хамта түрэжэ гараһан ба болбосорһон байгаа. Сэрэгэй наука манайда Сталинска сэрэгэй наука гэжэ нэрлэгдэхэ эрхэтэй юм. Советскэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй байгуулагдаһанай түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилээд, Сталин болбол советскэ сэрэгэй наукын үндэһэ һууринуудые научнаар зохёохо ба теоретическээр үндэһэлхэ ябадалда ехэхэн анхарал оролдолго ба бага бэшэ хүсэеэ гаргаһан байна.

Общественнэ хүгжэлтын хуули ёһонуудые зүбөөр ойлгохо ябадал дээрэ түшэн тулгуурилдаг сталинска сэрэгэй наука хадаа хүдэлмэришэн ангиин засагаа абахатай хамта түрэжэ гараад, советскэ гүрэнтэ байгуулалтын үндэһэ һуури дээрэ хүгжэһэн ба бэхижэһэн юм. Түсэбтэ экономикотой, шэнэ үйлэдбэрилгын хүсэнүүдтэй ба хүнүүдэй шэнэ үйлэдбэриин харилсаануудтай, шэнэ идеологитой ба моральтай общественнэ байгуулалтын шэнэ социалистическэ системэ матын тиимэ шиидхэхы шанартай зүйлнүүд хадаа сталинска сэрэгэй наукын бухы байгуулгын түшэн тулгуурилжа байдаг үндэһэ һууринь мүн болоно.

Мүнөө сагай дайнай бухы асуудалнуудые ниитэ дээрэнь болото научнаар мэдэлгын бүрин түгэс системэ мүн байха зуураа сталинска сэрэгэй наука болбол стратеги, оперативна искусство, тактика, сэрэгүүдые эмхидхэхэ ба балаадхаха мэтын гансал сэрэгэй зүйлнүүдэй хажуугаар баһа социально-политическэ, экономическа ба моральна нүхэсэлнүүдые хамта дээрэнь, холбоотойгоор ба бүхэлидэнь сэрэгэй хэрэгтэ тодорхойгоор нүлөөлхэ талаарнь хабаадуулан абана.

Гүрэнэй социалистическэ байдалда таарууулан, үнгэрэгшэ дайнуудай дүй дүршэлые шудалһан ба зохихы соонь болбосоруулһан сэрэгэй наукын гол хуби мүн болохо советскэ сэрэгэй искусство хадаа стратеги, оперативна искусство, тактика, сэрэгүүдые эмхидхэхэ ба һургаха талаар манай командна кадрнуудые теоретическэ болон практическа эрдэм мэдэрэлнүүдээр зэбсэглээд, энээгээрээ дайнай шэнжые зүбөөр ойлгохо, мүнөө сагай операцинуудай ба байлдаанай шанар шэнжые, мүн тэрэшэлэн олон ондоо түрэлэй сэрэгүүдэй үүргые, тэдэнэй удхашанарые ба практическа ашаглалгые алирүүлхэ арга тэдээндэ үгөһэн байна.

Энээнтэй холболдуулан, ходоодоо байдаг нүхэсэлнүүд, тухай асуудал сталинска ёһоор табилгые тэмдэглэхэ илангаяа шухала байна, эдэнэй дунда ороной экономическа ба моральна хүсэ шадалай удхашанартай байһанда мүнөө сагай дайн соо илалта эмхидхэхэ ба туйлаха талаар эгээн шиидхэхы һуури үгтэнэ.

Эдэ нүхэсэлнүүдэй тус бүринь зохихо һуури, үүргэ ба удхашанарыень болоод мүн тэдэнэй холбоо барисааень толорхойлжо, тэдэниие Сталин хоёр бүлэгтэ тодоор илган хубаана гэбэл: саг зуурын, ерүүл ба ходоодоо байдаг нүхэсэлнүүд болоно.

СССР-тэ эсэргүү дайниие түсэблэхэ үедэнь немецкэ командованиин стратегическэ бодолнуудай түшэглэжэ байһан тэдэ бухы саг зуурын, ерүүл нүхэсэлнүүдһээ Сталин үлэмжэ ашагтай туһатай сэрэгэй нүхэсэл болохо «ганэдхээжэ орохо гэһэн зүйлыень» илгана.

Дайнай ябаса ба дүүрэлтые тодорхойлдог хоёрдохи бүлэг нүхэсэлнүүдтэнь Сталин иимэ юумые хабаадуулна гэхэдэ: тылэй бата бэхинь, армиин моральна һүр хүсэнь, дивизинүүдэй тоо ба шанарынь, армиин зэбсэглэлгэ, начальствующа составай эмхидхэхы шадабаринуудынь болоно.

Эдэ нүхэсэлнүүдтэ Сталинай үгэһэн гүнзэгы научна шэнжэлэлгэнь гансашье туйлай ехэ теоретическа бэшэ, — мүн хатуу шэрүүн дайнай условинуудта — практическашье удхашанартай байна. Советскэ хүнүүд хадаа дайнай перспективэнүүдые ба Советскэ Союзай зайлашагүй илаха байһаниие ойлгохо тулхюур оложо абаһан байгаа. Өөрынгөө хэлэһэн үгэнүүд соо Сталин эдэ бухы нүхэсэлнүүдые нэгэ һаа бултыень, үгы һаа событинуудай болоһон, условинуудтай зохилдуулан, тэдэнэй али нэгыень ходоодоо дайран хэлэдэг байһаниинь гэнтын ушар бэшэ.

Үни удаанай, ходоодоо байдаг нүхэсэлнүүдэй үлүү һайн ба удхашанартай байһан тухай ба саг зуурын, ерүүл нүхэсэлнүүдэй хизаарлагданги байһан тухай сталинска тезис болбол дайсанһаа манай булюу байһанда бата найдабариие советскэ арадта ба тэрэнэй армида нэбтэрүүлээ, илаха байһанда хэлбэришэгүй этигэлые батадхаа, фронт дээрэ героическа хэрэгүүдтэ ба тылдэ туйлай ехэ ажалай габьяануудта элсүүлэн жагсаагаа. Өөрынгөө хүсэндэ этигэн илаха байһандаа бата найдабари болбол илалтын хүсэн түгэлдэр нүхэсэл ба болото уридшалһан арга нүхэсэлынь мүн болоо.

Тылэй бата бэхи байһанай ойлгосодо бухы гүрэнэй ажабайдал ба ажал-ябуулгань бултадаа — социальна байгуулалта, политика, экономико, үйлэдбэриин аппарат, ажалшадай эмхитэй байһаниинь, идеологи, наука, искусство, арадай моральна байдал ба бусад оролсоно.

Мүнөө сагай сэрэгэй операцинуудай хэмжээнүүд, тэдээндэ угаа олон тооной хүнүүдэй ба дайшалхы техникын хабаадалсалга болбол тылда (бухы орондо) туйлай ехэ үндэр эрилтэнүүдые табина, тэдэниие саг соонь хангаха ябадалһаа сэрэгүүдэй дайшалхы ябуулгануудай ба, эсэсэй эсэстэ, бүхыдөө дайнай дүүрэлтэ дуулдыдаг байна.

Гитлеровскэ армиин зайлашагүй диилдэхэ байһан тухай үшөө дайнай эхиндэ Сталинай гениальна уридшалан хараашань гитлеровскэ Германиин политико-экономическа ба социальна талаараа ябашье һула байһаниинь, тобшолон хэлэхэдэ, тэрэнэй тылэй бата бэшыень мэдэһэн ябадал дээрэ, советскэ тылэй, тобшолон хэлэхэдэ, манай гүрэнэй бүхыдөө бата бэхи байһандань найдаһан ябадал дээрэ үндэһэлэгдэһэн байгаа.

Дайниие стратегическэ түсэблэхэ үедөө немецкэ командованиин гол таһа эндүүрһэн ябадалнуудыень тоолон дурсаха зуураа, Сталин болбол тэдэнэй зүгһөө өөрынгөө ба дайсанай тылэй байдалые сэгнэхэ хэрэгтэ гол таһа эндүүршэһыень онсолон тэмдэглэнэ.

«...Дайсан гол таһа эндүүршоо, — гэжэ Сталин хэлэнэ, — тэрэ хадаа Улаан Армиин хүсэ шадалые хараадаа абаагүй, советскэ тылэй бата бэхи байһые хараадаа абаагүй, манай ороной арадуудай илалта туйлаха гэһэн хүсэл зоригые хараадаа абаагүй, фашистска Германиин европейскэ тылэй найдабаригүй байһые хараадаа абаагүй, эсэстээ, фашистска Германиин ба тэрэнэй армиин дотороо һула байһыень хараадаа абаагүй».

Өөрынгөө үгэнүүд ба приказууд соо Сталин советскэ тылэй эмхидхэлгын ба хүдэлмэриин асуудалнуудта дайнай бухы шатанууд дээрэ нэгэнтэ бэшэ бусан ерэжэ, сэрэгэй ябуулгануудые хангаха ба дайсаниие бута сохихо хэрэгтэ тылэй онсо тусгаар ба шиидхэхы удхашанартай байһые ходо тэмдэглэдэг һэн.

«Хэрбээ Улаан Арми, — гэжэ Сталин 1944 оной ноябриин 6-най элидхэл соогоо хэлээ һэн, — Эхэ оронойнгоо үмэнэ өөрынгөө уялгые амжалтатайгаар дүүргэжэ шадаһан ба советскэ газар дайдаһаа немецүүдые намнаһан байгаа һаа, энээниие юунэй ашаар тэрэ туйлааб гэхэдэ, тэрэниие тылһээнь манай бухы орон, манай ороной бухы арадуул хизааргүй үнэн сэхээр дэмжэһэн байгаа».

Ходоодоо байдаг нүхэсэлнүүдэй нүгөөдэнь гэхэдэ, армиин моральна һүр хүсэн болоно.

Энэ нүхэсэл хадаа армиие гансашье бухы янзын хэрэгсэлээр — боеприпасууд, техникэ, зэбсэглэлгэ, эдеэ хоол, хүнүүдээр бэшэ, мүн баһа идеянууд, идеологи, һанал бодол ба моралиар тэжээжэ байдаг тылэй морально-политическэ байдалһаа яашагүй дулдыдан гарана.

Үнгэрһэн сагай бухы дайнууд соо дайлалдажа байгаа арминуудай моральна хатуу зоригтой байһаниинь ходоодоо түрүү зэргын үүргэ дүүргэдэг һэн. Харин мүнөөнэй дайнуудта, гансаханшье арми бэшэ, мүн бухы ороной, бухы арадай дайлалдажа байхада, дайшалхы операцинуудта хоёр талаһаан олон миллион арминуудай хабаадалсажа байхада, угаа ехэ үни удаанай ба эршэ түгэлдэр тулалдаануудай хэгдэжэ байхада, тулалдажа байгаа сэрэгүүдэй моральна хатуу зоригынь, тэсэбэринь, баатаршалгань онсо тусгаар удхашанар олоно. Ушар иимэһээ Сталин болбол Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай шиидхэхы нүхэсэлнүүдэй нэгэн болгон энэ нүхэсэлые тусгаар илгана.

Урдада сэрэгэй хэрэгэй бухы полководецууд ба теоретигүүд мүн энэ моральна нүхэсэлдэ ехэхэн удхашанар үгэлэг байбашье, тэрэниие дайнай шэнжэтэй, дайлалдажа байһан гүрэнэй социально-политическэ, экономическа ба морально-идеологическа үндэһэ һууринуудай шэнжэтэй холбоогүйгөөр, эсэсэй эсэстэ, дайсаниие илаха ябадалые тодорхойлогшо арад зонһоо таһалангяар амяарнь абажа үзэдэг байгаа.

Сэрэгүүдэй моральна нүхэсэл ба тэрэнэй удхашанар тухай буржуазна сэрэгэй зохёолшод обоо хүбөө юумэ бэшээ юм, гэбэшье армиин моральна шанарнууд тухай асуудал тэдэнэй табилгань тус асуудалые Сталинай табидагһаа тад ондоо байна. Армиин моральна нүхэсэлые, һүр хүсыень Сталин, нэн түрүүндэ, дайнай политическэ уг зорилгонуудай шэнжээр, тиихэдээ, тус гүрэнэй общественнэ байгуулалтын шэнжээр, дотоодын ба гадаадын политикын шэнжээр, үргэн арад зоной ушар ёһо мэдэлгын ба культурын хэмжээгээр, диилэнхы байгаа идеологи гэхэ матээр тодорхойлно.

Сталинай һургадаг ёһоор, армиин моральна һүр хүсэниинь, хамагай түрүүндэ ба гол түлэбтөө, дайнай политическэ уг зорилгонуудай шэнжээр, тобшолон хэлэхэдэ, юунэй түлөө гүрэнэй дайлалдажа байһанаар, армиин боецүүд ба командирнуудай ушар ёһо мэдэлгын хэмжээгээр, боложо байгаа дайнай үнэн зүб байһые, добтолжо ороһон, агрессивнэ дайсанһаа ороноо абаран хамгаалхын тулада тэрэниие ябуулха шухала байһые тэдэнэй ойлгоһон гүнзэгы ойлгосоор, Эхэ орондоо гүнзэгы инаг дуратай байһанаар, өөрынгөө хэрэгэй үнэн зүбтэйдэ, илаха байһандаа гүнзэгы этигэл...

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

К. ВОРОШИЛОВ

ЭСЭГЭ ОРОНОО ХАМГААЛГЫН АГУУЕХЭ ДАЙНАЙ ГЕНИАЛЬНА ПОЛКОВОДЕЦ

(*Түгэсхэл*)

тэй байһанаар, ороной ба дайлалдажа байгаа Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй хүтэлбэридэ гүнзэгы этигэл найдабаритай байһанаар тодорхойлогдоно.

«... Манай арми моральна байдалаараа немецкэдэ орходоо дээшэ байна, юундэб гэхэдэ, манай арми өөрынгөө Эхэ оронине харин булимтарагшадһаа хамгаална ба өөрынгөө хэрэгэй үнэн зүбтэйдэ этигэнэ, харин тиихэдэ немецкэ арми өөрынгөө хорото муухай хэрэгэй үнэн зүбтэйдэ минутын тэды соошье этигэхэ аргагүй байжа, булимталгын дайниие ябуулна ба хари оронине тонон дээрмэдэнэ» (И. Сталин).

Галзууржа зэрлигшэһэн фашизмын добтолгонуудһаа өөрынгөө социалистическэ Эхэ оронине хамгаалжа байһан советскэ арадай ба тэрэнэй армиин Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үг зорилгонууд — дайнай һайн туралтэ ба үндэр дээдэ үг зорилгонууд мүн байгаа, — энэл халаа арад-патриот ба тэрэнэй армиин хэлбэришэгүй моральна һүр хүсэнэйнь арга нүхэсэл мүн болоно.

Дайнине стратегическэ түсэблэлгын хэмжээнүүдэй ба тэрээнине хэрэг дээрэнь бэелүүлгын дулдыдадаг байһан, дивизинүүдэй тоо ба шанар, армиин зэбсэглэлгэ, начальствующа составай эмхидхэхы шадабаринууд мэтын бусад ходоодо байдаг нүхэсэлнүүд мүн өөһэдынгөө үг үндэһөөр ороной экономическа ба морально-политическэ хүсэ шадалаар тодорхойлогдолог туладаа арсашагүй шухала ба ойлгосотой байна.

Үни удаанай, ходоодо байдаг нүхэсэлнүүд тухай үнөөхил асуудалай нүгөө талань юуб гэхэдэ, дайнай ябажа байхада тэдэнэй бүлюуень манай туһада хангаха хэрэгтэй байгаа, ушарынь халаа ходоодо байдаг нүхэсэлнүүд болбол мүнхэдөө үгтэһэн хубилгашагүй зүйл бэшэ юм. Энэ бүлюунь зүндөө бүтэлгөөр, механическаар байгуулагдадаг бэшэ, харин арадай эршэ түгэлдэр ажалаар ба зүб хүтэлбэреэр байгуулагдадаг бшуу. Эсэсэй эсэстэ, советскэ зэбсэгэй илалта хангаһан бүхы шиидхэхы шанартай, үни удаанай, ходоодо байдаг нүхэсэлнүүдэй энэ бүлюуе нөөсэлэн хангаһан ябадал хадаа Ленин —Сталинай партиин ба Советскэ Союзай арадуудай вождь, Верховно Главнокомандалагша Иосиф Виссарионович Сталинай агууехэ шэн габьяануудай нэгэниинь мүн болоно.

Илалтын ходоодо байдат нүхэсэлнүүд тухай һургаалай хажуугаар мүн дайниие, тэрэнэй шиидхэхы кампанинуудые ба тус тусгаар операцинуудыень стратегическэ түсэблэхэ хэрэг дотор баһа ондоо, дутуугүй шухала һургаал — резервнүүд тухай һургаал байдаг юм.

Резервнүүдтэ Сталин тусгаар ехэ анхарал ходоодо табидаг һэн. Үшөө гражданска дайнай ба интервенциин үедэ резервнүүдэй үүргые Сталинай сэгнэһэниинь мэдээжэ.

Ушар нимэһээ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түрүүшын шата дээрэ эдэбхитэй обороно эмхидхэхын хажуугаар үни удаанай, илалта түгэлдэр дай ябуулхын тулада стратегическэ ба оперативна резервнүүдые нөөн сугларуулга Сталинай анхаралай ехэ хубиие эзэлһэн байха юм.

Дайнай бүхы шатанууд дээрэ Верховно Главнокомандалагшын эрилтын ёһоор бэелүүлэгдэһэн алибаа операци болбол тэрэниие бэелүүлхын тулада шухала хэрэгтэй резервнүүдээр хангагдаха ёһотой байһаниинь мэдээжэ. Энэл хадаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуехэ дайнда Советскэ Армиин дайшалхы ябуулгануудые сталинска стратегическэ хүтэлбэрилгын онсо өөрэ илгаануудай нэгэниинь мүн байгаа.

Шухалын шухала зорилтонуудай нэгэн — командна кадрнуудые байгуулха зорилго Верховно Главнокомандалагшаар эрхим һайнаар шиидхэгдээ.

Эхэ орондоо, большевистскэ партида үнэн сэхэ байһанаа дайшалхы хэрэгүүдээр баталан харуулһан, сталинска стратегическэ ба оперативно-тактическа бодолнуудые агуухэ тулалдаанууд соогуур болото байдалда бэелүүлжэ шадаһан шэнэ советскэ сэрэгэй начальнигууд, генералитет ба офицерскэ состав дайнай ябажа байхада ургажа гараа һэн.

3.

Хэдэн мянгаад километр үргэн фронт дээрэ болоһон Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайн хадаа хэдэн фронтнуудай хоорондо стратегическэ харилсан ябуулга эмхидхэхэ гэһэн тон орёо проблемэ шиидхэхэ ябадалые советскэ сэрэгэй хүтэлбэрилгэһөө эрилһэн байна. Нэгэн стратегическэ зорилго түйлахын тула нэгэн түсэбөөр хүтэлбэрилэгдэжэ байгаа тиимэ операцинуудые эмхидхэлгэ, таһалгаряагүйгөөр хангалга ба хүтэлбэрилгэ хадаа айхабтар орёо бэрхэтэй хэрэг мүн. Энэ проблемые имагтал Сталинай сэрэгэй сэсэн мэргэн ухаан бодол шиидхэжэ шадаха байгаа, тиин тэрэ хадаа энээниие эрхим һайнаар шиидхээ һэн.

Курскэ дугаа дээрэ манай армиин илалта туйлаһанай һүүлээр 1942—43 оной үбэл хэгдэһэн Советскэ Армиин добтолго ба илангаяа 1943 ондо зүүн эрьеын Украиныe сүлөөлгэ хадаа дайн сэрэгэй боложо байһан хэдэн мянган километр газарта нэгэн стратегическэ түсэбөөр ба Верховно Главнокомандалагшын хүтэлбэрилхы нэгэн хүсэл зоригоор, агууехэ Сталинай хүсэл зоригоор нэгэдхэгдэһэн олон фронтнуудай харилсан тааралдаһан операцинуудаар айхабтар зоригтойгоор бэелүүлэгдэһэн байха юм.

Советскэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй 1944 — 45 онуудта хэһэн добтолгын операцинууд фронтнуудай харилсан ябуулгаа хэһэнэй хараа дээрэһээ онсо ехэ далайсатай ба эрхим һайн үрэ дүнгүүдтэй байһанаараа үшөө бүри ехэ гайхалтай юм, тиихэдэ Берингэвэ далайһаа хара далай хүрэтэр угаа ехэ уужам үргэн газар дайда дээрэ советскэ сэрэгүүд эрид шууд ба нэгэн доро хүсэтэ добтолго хэжэ, фашистска Германиин ба тэрэнэй союзнигуудай армиинуудые гүйсэд үгы хэһэн байгаа.

Нэгэн стратегическэ шэглэлдэ бүлэг фронтнуудай харилсан ябуулгаа хэлгэ, мүн тус тусгаар стратегическэ шэглэлдэ ябуулгаа хэжэ байһан аад, сталинска стратегическэ түсэбэй нэгэдэлээр нэгэдхэгдэһэн фронтнуудай харилсан ябуулгаа хэлгэ болбол эдэ бүхы сталинска гайхамшаг операцинуудта гүйсэд эли тодоор харагдаа. Сталинай сэсэн мэргэн ухаан бодолынь фронтнууд ба арминуудай командалагшадые, хүсэн түгэлдэр Советскэ Армиин офицернүүд ба рядовой составые социалистическэ Эхэ оронойнгоо түлөө геройческа баатаршалгада зоригжуулаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда сэрэгэй искусствын эгээн орёо ба бэрхэтэй проблемэнүүдэй нэгэн болохо дайсанай сэрэгые угаа олоорнь хүреэлхэ ба усадхаха маневр Сталинай хүтэлбэри доро болото дээрээ хүсэдөөр шиидхэгдэһэн байна. Имэ янзын стратегическэ маневрые һүүлшын дайнай хугасаа соо немецко-фашистска командовани советскэ сэрэгүүдтэ эсэргүүгээр бэелүүлхые хэдэ дахин дэмы оролдоод үзэһэн байха юм. Хүреэлэлгын тус стратегическэ манёвр хадаа Советскэ Армиин добтолгын операцинуудта тэрэнэй дайшалхы ябуулгануудай гол шухала формонь болоо.

«Шадабаритай ба эрэлхэг зоригтой манёврoор дайсанай коммуникацинуудые таһалха, тэрэнэй сэрэгүүдые хүреэлхэ ба бутаргаха, дайсанай сэрэгшэдые ба техникые үгы хэхэ ба эзэлэн абаха» гэһэн Верховно Главнокомандалагша Сталинай эрилтэнүүд болбол дайшалхы оршон байдалай элдэб условинуудта Советскэ Армиин хэрэглэһэн олон янзын хүреэлэлгэнүүдтэ гүйсэд бэелүүлэгдэһэн байна, ингэжэ хүреэлхэ операци тон хомор хэглэдэг ба юрэ буса юм гэһэн буржуазна сэрэгэй мэргэжэлтэдэй тарааһан теориинь болото дээрээ бүрүүшээгдэһэн байгаа. Буржуазна арминуудта, тэдэнэй сэрэгэй теориие ба дайнай практикые дахагша немецко фашистнуудта бэелүүлэгдэжэ шадагдахагүй юумэн советскэ гүрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ хүшэхүртэмөөр ба бэелүүлэгдэмээр байба.

Дайсаниие хүреэлһэн ба дууһан үй бута сохиһон гайхамшагта операцинууд — сталинградска, корсунь-шевченковскэ, минскэ, яссо-кишиневскэ, берлинскэ болон бусад халаа сталинска һургуулиин советскэ сэрэгшэдэй, офицернүүдэй ба генералнуудай урган хүмүүжэһэнэй ба болбосорон бэежэһэнэй гайхамшаг гэршэнь болоо. Тэдэнэр Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ стратегическэ ба оперативно-тактическа маневрын энэ айхабтар орёо формые улам улам шудалжа байһан ба гүйсэд шудалаад, сэрэгүүдэй дайшалхы ябуулгануудай эгээн элдэб янзын условинуудта творческоор бэелүүлһэн байха юм.

Гитлеровскэ добтолгын стратегиие бүримүһэн хүдөөлһэн түүхэтэ курска байлдаанай һүүлээр фашистска арми хадаа берлинскэ капитуляци болотор сталинградска тулалдаантай адлирхуу айхабтар ехэ хүсэтэ эрид шууд диилдэлгэнүүдтэ удаа дараа оролог байгаа.

Энээнһээ хойшо дайнуудай ба сэрэгэй искусствын түүхэшэд имагтал «Каннуудые» ба «Седаниие» баримталхаа болёо. Советскэ Арми болбол Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайн соо сталинска стратегическэ идеянүүдые болото дээрэнь бэелүүлээ, дайсанай гол группировконуудые хүреэлхэ ба усадхаха тушаа бэелүүлгээрээ ба үрэ дүнгүүдээрээ айхабтар ехэ операцинуудай гайхамшаг жэшээнүүдые түүхэдэ олгожо үгөө. Эдэ операцинуудай олонхинь классическа жэшээ болон дайнуудай түүхэдэ орохо юм.

Тон олонхи ушарта дайсанай хүсэ ехэтэ гүнзэгы эшелонированна хамгаалгатай дайралдаха ушартай болодог мүнөө сагай добтолгын операцида энэ рубежые сүмэ сохилгын ба амжалтые дайсанай оборонын гүн уруу хүгжөөлгын эрхим арга болохо фронтальна сохилто шиидхэхы һуури эзэлдэг юм гэжэ мэдээжэ.

Эрхим һайнаар хэгдэһэн немецко фашистска обороные хяа бута сохихо шухала байһанай урда дайнай ябаса соогуур табигдаһан Советскэ Верховно Главнокомандовани хадаа мүн энэшье угаа бэрхэтэй проблемые айхабтар ехэ аша үрэтэйгөөр шиидхэхэ хүсэ шадал, арга хэрэгсэлнүүд ба тактико-оперативна аргануудые олоо. Тэрээнһээ гадна, хамгаалгын фронтые сүмэ сохихо олон тоото добтолгын операцинуудта Советскэ Верховно Главнокомандовани болбол фронтальна сохилтые творческо ехэ олон янзаар бэелүүлһэн байха юм. Тэрэ сохилтонь дайсанай обороные бута сохёод, авиацитай харилсан ябуулгаа хэлэг хүсэн түгэлдэр подвижной аргануул — танкнууд, самоходно артиллери, мотопехота ба морин сэрэгэй туһаламжатайгаар тэрэ дарыгаа маневрын онлоо түхэлнүүдтэ урган орожо, дайсанай сэрэгүүдые хүреэлхэ болон усадхалгада, үгы һаа стратегическэ удхашанартай холо газарта дайсаниие үй бута сохихо ба мүрдэн намнаха ябадалда зайлашагүй асардаг байгаа.

Нэгэ шэглэлдэ хэгдэһэн хүсэ ехэтэ фронтальна сохилто, үргэн фронт дээрэ дайсанай обороные бутарган хаха сохидог хэдэ хэлэн бусад шэглэлнүүдтэхи олон тоото жэжэхэн сохилтонууд, фронтые гүн уруунь холо хүрэтэр сүмэлдэг сохилто, — манёврын эдэ бүхы сталинска формонууд болбол оперативна ба оперативно-стратегическэ талаар ябуулгаа харилсан хэлгэтэй эрид зохилдуулан таарулагдажа, Советскэ Армиин добтолгото операцинуудта үргэнөөр хэрэглэгдээ. 1943—45 онуудта манай сэрэгүүдэй дайшалхы операцинууд илангаяа хүсэ ехэтэй байгаа, тиихэдэ тылдэ ажаллаһан советскэ хүнүүдэй баатарлиг ажалай ашаар Верховно Главнокомандалагша болбол сүмэ сохилгын гол шэглэлнүүдтэ сохилто хэхэ ба дайлалдаха хэрэгсэлнүүдые (танкнууд, авиаци, самоходно болон бусад артиллериие) хэрэгтэй соонь олоор суглуулха аргатай болоо һэн. Иимэ условинуудта немецко-фашистска хамгаалгын фронт хадаа операци хэгдэһэн үдэртэнь гү, али үглөөдэртэнь бүхы тактическа гүн худараа яабашье бута сохигдодог байгаа. Энээнэй эсэстэ добтолго болбол, хэлсээнгүй, тон түргэн темпээр хүгжэдэг бэлэй.

Стратегическэ контрдобтолго мэтын тэмсэлэй тиимэ шиидхэхы шанартай формые онсолон илгаха хэрэгтэй, энээнэй ашаар Советскэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүд дайнай түрүүшын үедэ, дайсанай хүсэнүүдэй ба арга хэрэгсэлнүүдэй ехэ бүлюу байхада, тэрэниие эдэбхитэй оборонодо хүсыень буурулаад, оперативна ба стратегическэ үүсхэлые гартаа абаһан ба бүхы советско-германска фронт дээрэ асари ехэ контрдобтолгын операцинуудые хойшодоо хэхэ условинуудые байгуулһан байгаа.

Дээрэ хэлэгдэһэн бүгэдэ халаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайн соогуур агуухэ Сталинай Верховно командовани доро эрхим һайн советскэ генералитедэй, офицерскэ составай ба хүсэн түгэлдэр, шэн габьяата бүхы Советскэ Армиин ба Уһан-Сэрэгэй флодой тон ехэ амжалтатайгаар шиидхэһэн стратегическэ ба оперативно-тактическа проблемэнүүдэй бүхы баялигые дууһан харуулнагүй. Үргэн фронтоор ба ехэ гүнзэгыгөөр нэгэн доро хойно хойноһоон хэгдэһэн хүсэ ехэтэ ба эрид шууд операцинуулай угаа ехэ далайса; дайшалхы оршон байдалай ямаршье условинуудта уян ба зоримгой манёвртой зохилдолог бүхы түрэлэй сэрэгүүдэй тактическа ба оперативна шадабаритайгаар харилсан ябуулга хэлгэ; ямаршье ехэ хүсэтэй сохилтонуудые тэсэхэ шадабаритай ба эрид шууд контрдобтолгодо орохо условинуудые хангаха шадабаритай эрхим һайн эдэбхитэй обороно; бүхы оперативно-стратегическэ гүн худараа дайсанай диилдэхээр добтолгын гол шэглэлнүүдтэ танкова сэрэгүүдые ба авиациие тон олоор ба ашагтай туһатайгаар ашаглалга; бүхы түрэлэй артиллериие хэрэглэхэ эгээн зүйтэй зохистой формо болохо артиллерийскэ добтолго ба бусад хэлэн олон шухала проблемэнүүд Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда советскэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй дайшалхы ажал-ябуулга дотор зүбөөр ба гүйсэд дүүрэнээр шиидхэгдээ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын илалта түгэлдэр Агуухэ дайн болбол советскэ социалистическэ байгуулалтын триумф болон, фашистска арминуудһаа социализмын Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй бүлюу байһан ушар болон, германска империализмын реакционно доктриноһоо советскэ, сталинска сэрэгэй наукын үгэ дуугүй бүлюу байһан ушар болон, агуухэ Сталинай сэрэгэй-стратегическэ ба полководческо сэсэн мэргэн ухаан бодолой илалта болон түүхэдэ орохо юм.

* * *

Фашистска Германиие ба империалистическэ Японие илаһан социализмын ороной түйлай ехэ түүхэтэ илалта, Ленин—Сталинай агуухэ партиин ударидалга доро, гениальна трибунай верховно командовани доро советскэ арадай илаһан илалта болбол дэлхэйн капиталистическэ системэдэ айхабтар ехэ гээлтэ ушаруулһан ба олон зуун миллион хүнүүдтэ хуушан дэлхэйн богоолшолгые хаяхадань туһалһан байна.

Советскэ Союзые тойруулан сүлөөтэ арадуудые ахадүүгэй эбгэй демократическа бүлэ дотор нэгэдүүлһэн эб найрамдалай, демократиин ба социализмын хүсэн түгэлдэр фронт ургаа.

Түүхын хуулита ябасые зогсоохо шадалгүй байһан англо-американска империализм ангиин зэрлиг зэбүүрхэлээр дашууран һохордожо, сүлөөтэ арадуудые дэлхэйн шэнэ дайгаар сэхэ занана. Зүгөөр, саг хубилаа, болото хүсэнүүдэй тэнсүүринь хубилаа.

Социализм хадаа олон оронуудай ба арадуудай ажабайдалай үндэһэ һууринь болоо, эб найрамдалай түлөө тэмсэлшэдэй лагерь асари ехэ хүсэн боложо ургаа.

Бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал тогтоолгые хамгаалха ябадалда уряалһан агуухэ Сталинай хүсэн түгэлдэр уряалынь дэлхэйн бүмбэрсэгэй бүхы булан тохой газарнуулта нэбтэрэн ороо, бүхы дэлхэйн ажалшадай, прогрессивнэ хүнүүдэй һанал бодолдо ба зүрхэндэ нэбтэрэн ороо. Эдэнэр, эгээлэй юрын үнэн сэхэ хүнүүд хадаа агуухэ Сталинай үгэ бүхэниинь һэрэмжэтэй байха ба дэлхэйн шэнэ дай үүдхэгшэдтэ эрид эсэргүүсэлтэ хэхэ ябадалда уряалһан уряал мүн гэжэ мэдэдэг ба Сталинска уряалда харюусан тэдэнэр эб найрамдалай түлөө, хүнүүдэй эрхэ сүлөөгэй ба зол жаргалай түлөө тэмсэлшэдэй хүсэн түгэлдэр зэргэнүүдтэ жагсажа байна.

Ажалша ба прогрессивнэ хүн түрэлтэнэй сэсэн мэргэн, гениальна вождь ба багшада алдар соло!

Гайхамшагта хүн, дэлхэйн бүхы прогрессивнэ хүнүүдэй агуухэ хани нүхэр — Сталин бүхы дэлхэйн ажалшадай зол жаргалай ба илалтын тулада үни удаан жэлнүүд соо алдар солотойгоор ажаһуухань ба мандахань болтогой!

Манай календарь

ХЭТЭ МҮНХЭДӨӨ АЛДАРШАҺАН ГОРОД

(Царицыниие Улаан Армиин сүлөөлһэнһөө хойшо 30 жэл гүйсэһэнэй ойдо)

Революциин дайсадта эсэргүүгээр советскэ арадай ябуулһан геройческа тэмсэлэй түүхын алдарта хуудаһанууд хадаа Царицын (мүнөө Сталинград) городой нэрэтэй холбоотой. Энэ городой түүхэ хадаа агуухэ вождь ба гениальна полководец И. В. Сталинай нэрэтэй холбоотой юм.

1918 ондо Царицын болбол залуу советскэ республикада ехэхэн удхашанартай байһан юм. Тэрэ хадаа ороной центральна районуудые урда зүгтэй ба Каспитай холбожо байһан һүүлшын гансахан звено байгаа. Зүүн-урда зүгтэхи Улаан Армиин хүсэнүүдые хүтэлбэрилгын центр байһан юм.

Зүүн ба урда зүгтэхи контрреволюциин хүсэнүүдэй нэгэдэхэ ябадалые, урда зүгэй ба Каспиин таряа элбэгтэй районуудые центрһээ таһалха ябадалые гаргажа болохогүй ба сагаангвардеецүүд болон интервентнүүдтэ эсэргүү тэмсэлдэнь Хойто Кавказай арадуудта туһалха хэрэгтэй байгаа. Царицыниие хамгаалангүйгөөр ба донецкэ контрреволюциие бута сохингүйгөөр эдэ зорилгонуудые шиидхэбэрилжэ болохогүй байгаа.

Большевигүүдэй партиин Центральна Комитедээр эльгээгдэһэн нүхэр Сталин 1918 оной июниин 6-да Царицын ерээ һэн. И. В. Сталинай түрүүшын зорилго хадаа таряа талханай түлөө тэмсэлые ударидаха ябадал мүн байһан юм. Гэбэшье, Иосиф Виссарионовичын Царицын ерэһэнэй түрүүшын үдэрһөө эхилэн энэ зорилгые шиидхэбэрилгэ халаа сэрэгэй зорилгонуудые шиидхэбэрилгэтэй холбогдоһон байгаа.

Нүхэр Сталин болбол зүг бүриһөө бүһэлэглэһэн залуу советскэ республикада таряа талха үгэхэ тушаа эрид хэмжээнүүдые абаһан байха юм. Тэрэ халаа Россин хойто зүг худар — Петроград, Москва, Иваново-Вознесенск, Тула болон хүдэлмэришэдэй бусад центрнүүд худар хэдэн олон мянган пүүд эдеэ хоолой зүйлнүүдые эльгээхэ ябадалые хангаһан байна.

Царицында байгаа Хойто-Кавказска сэрэгэй округай штаб болбол Сталинай ерэхэ үедэ урбагшадай гарта орошоһон байгаа. Троцкида дэмжэгдэһэн тэдэ урбагшад халаа фронтые һандаргахын түлөө эрмэлзэжэ байба. Нүхэр Сталин түрүүтэйгээр байгуулагдаһан Сэрэгэй совет хадаа Царицыниие контрреволюционернүүдһээ сэбэрлэхын түлөө шиидхэхы хэмжээнүүдые абаба. Тус город дотор 10-дахи геройческа арми байгуулагдажа, тэрэниие К. Е. Ворошилов командалһан байха юм. С. М. Буденныйн морин сэрэгэй полк хадаа Царицынай райондо өөрынгөө дайшалхы ажабайдалда эхи табижа, һүүлээрнь Морито арми болон ургаһан ба советскэ засагай дайсадые һүрдүүлһэн юм.

И. В Сталинай хүтэлбэреэр, Царицында ба губернидэ революционно эрхим хүсэнүүд эмхидхэн жагсаагдаһан, городтохи контрреволюционно заговор хайра гамгүйгөөр дарагдаһан байгаа. Царицынска фронтын геройнууд-байлдагшад хадаа добтолжо байгаа атаман Красновой частьнуудта эрид шанга сохилто хэбэ. Дайсад болбол Дон худар намнагдаба.

1918 оной октябрьда Царицын болбол дахяад айхабтар хүндэ байдалда оробо. Гэбэшье, советскэ баатарлиг сэрэгүүдэй шэн зоригтойгоор байлдаһанай ба Сэрэгэй соведэй зүгһөө сэрэгэй ябуулгануудые шадабаритайгаар эмхидхэһэнэй ашаар дайсанай энэ добтолго мүн лэ гэдэргээ түригдэжэ, Красновой банданууд бута сохигдоһон байха юм.

Колчак ба Деникин хоёрой нэгэдэмэл фронт байгуулжа болохо аюулай 1919 оной хабар тохёолдосд байхада Царицын болбол залуу советскэ республикын хуби заяанда дахяад ехэхэн үүргэ гүйсэдхэһэн *байна*.

1919 оной зун Царицыниие хамгаалагшад болбол хүшэр хүндэ тулалдаануудай һүүлээр городые саг зуура орхихо баатай болобо.

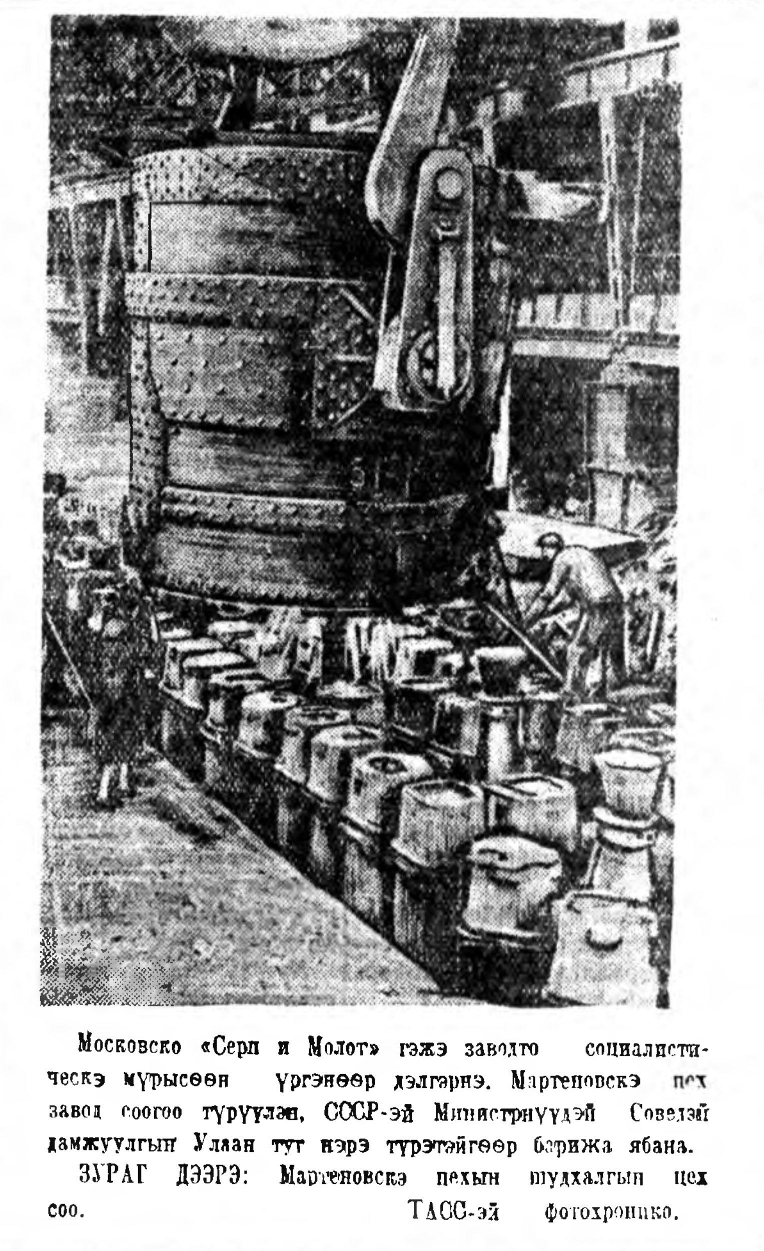
Партиин Центральна Комитет болбол И. В. Сталиниие мүн лэ тиишэнь эльгээбэ. Нүхэр Сталин хадаа Деникиниие Царицынай райондо сохижо эхилээд, донецкэ таланууд дээгүүр Новороссийск худар намнаха гэһэн троцкистскэ түсэбые бурууш{}аан хаяад, Деникиниие бута сохиходоо, гол добтолгоёо Харьков—Донбасс—Ростов худар шэглүүлхэ гэһэн өөрынгөө түсэбые Центральна Комитедтэ дурадхаба.

Нүхэр Сталинай түсэбые бэелүүлэн, Урда фронтын арми хадаа 1920 оной январиин эхеэр Азовскэ далайда тулан гараба. Советскэ XI-дэхи арми болбол январиин 2-ой һүни Царицын шадар Волгые гаталжа эхилээ һэн. Январиин 3-най туршада Царицын болбол сагаангвардеецүүдһээ сэбэрлэгдээд, хэтэ мүнхэдөө советскэ город болоо һэн.

1925 ондо Царицын болбол советскэ арадай илалтануудые эмхидхэгшэ ба зоригжуулагша нүхэр Сталинай нэрээр нэрлэгдэһэ бэлэй.

Агуухэ городой алдар солонь манай Эхэ ороной хилые үни хада дабан гараа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ бүхы дэлхэйн эрхэ сүлөөдэ дуратай арадууд халаа немецко-фашистска булимтарагшадһаа Сталинградые хамгаалгын хойноһоо һанаа сэдьхэлээ зобонгёор хаража байгаа. Сталинай нэрэ зүүһэн энэ алдарта городой дэргэдэ ба тэрээн дотор хэһэн советскэ хүнүүдэй асари ехэ тэмсэлые бүхы хүн түрэлтэн тиихэдэ хараа бэлэй. Мүнөө сагай үеын агуухэ полководец И. В. Сталинай хүтэлбэреэр советскэ арми болбол фашистска зэрлиг нохосуудые энлэ үй бута сохёо. Сталинград хадаа советскэ арадай илагдашагүй һүр һүлдэ болоо.

Д. Ознобишин.

Московско «Серп и Молот» гэжэ заводто социалистическэ мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрнэ. Мартеновскэ пех завод соогоо түрүүлэн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын Улаан туг нэрэ түрэтэйгөөр барижа ябана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Мартеновскэ пехын шудхалгын цех соо.

ТАСС-эй фотохронико.

Японско армиин сэрэгэй албахаагшад байхадаа бактериологическа зэбсэгые бэлэдхэhэн ба хэрэглэhэнэйнгээ түлөө гэмнэгдэгшэдэй хэрэг тушаа сүүдлэлгын процесс

Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай нэрэhээ

ПРИГОВОР

1949 оной декабриин 25—30-да Приморско Сэрэгэй округой Сэрэгэй Трибунал иимэ составтайгаар:

Түрүүлэгшэнь—юстициин генерал—майор **Д. Д. Чертков,** гэшүүдынь юстициин полковник **М. Л. Ильницкий,** юстициин подполковник **И. Г. Воробьев,** секретаринь **Коркин,** гүрэнэй зүгhөө гэмнэгшэ—гүрэнэй юстициин гурбадахи классай советник **Л. Н. Смирнов** ба защитнигууд — адвокадууд:

Нүхэд **Н. К. Боровик, Н. П. Белов, С. Е. Санников, А. В. Зверев. П. Я. Богачёв, Г. К. Прокопенко, В. П. Лукьянцев ба Д. Е. Болховитинов** гэгшэдэй хабаадалгатайгаар, Хабаровск городто сүүдэй нээмэл заседани дээрэ японско сэрэгэй гэмтэдэй хэрэгые хараба. Энэ хэрэгээр гэмнэгдэгшэд гэхэдэ

1. **Ямада Отозоо,** 1881 ондо Токио городто түрэhэн, японец, генерал, японско Квантунска армиин главнокомандалагша байhан;

2. **Кадзицука Рюдзи,** 1888 ондо Тадзири городто түрэhэн. японец. медицинскэ службын генерал — лейтенант, медицинскэ наукануудай доктор, японско Квантунска армиин санитарна управлениин начальник байhан;

3. **Кавасима Киоси.** 1893 ондо Чиба префектурын, Санику уездын, Фасанума деревнидэ түрэhэн, японец, медицинскэ службын генерал, медицинскэ наукануудай доктор, японско Квантунска армиин № 731 отрядай үйлэдбэриин таhагай начальник байhан;

4. **Ниси Тосихидэ,** 1904 ондо Кагосима префектурын, Сакума уездын Хинаки тосхондо түрэhэн, японец, медицинскэ службын подполковник, врач — бактериолог. японско Квантунска армиин № 731 отрядай hуралсал—гэгээрэлэй таhагай начальник байhан;

5. **Карасава Томио,** 1911 ондо Нагано префектурын, Чисагата уездын, Тоесато деревнидэ түрэhэн, японец, медицинскэ службын майор. врач—бактериолог, японско Квантунска армиин № 731 отрядай үйлэдбэриин таhагай отделениин начальник байhан;

6. **Оноуэ Масао,** 1910 ондо Кагосима префектурын, Идзуми уездын. Комэноцу городто түрэhэн, японец, медицинскэ службын майор, врач — бактериолог. японско Квантунска армиин № 731 отрядай № 643 филиалай начальник байhан;

7. **Сато Сюндзи,** 1896 ондо Анчи префектурын, Тоохаси городто түрэhэн, японец, медицинскэ службын генерал — майор, врач—бактериолог, японско Квантунска армиин санитарна службын начальник байhан;

8. **Такахаси Такаацу,** 1888 ондо Акита префектурын, Юри уездын, Ходзо городто түрэhэн, японец, ветеринарна службын генерал—лейтенант, химик — биолог, японско Квантунска армиин ветеринарна службын начальник байhан:

9. **Хиразакура Дзенсаку,** 1916 ондо Исикао префектурын, Наказава городто түрэhэн, японец, ветеринарна службын поручик, ветеринарна врач, японско Квантунска армиин № 100 отрядай научна хүдэлмэрилэгшэ байhан:

10. **Митомо Кадзуо,** 1924 ондо Сайтам префектурын, Чичибу уездын, Харая деревнидэ түрэhэн, японец, ахалагша унтер—офицер, японско Квантунска армиин № 100 отрядай сотрудник байhан:

11. **Кикучи Норимицу,** 1922 ондо Эхимо префектурада түрэhэн, японец, ефрейтор, японско Квантунска армиин № 731 отрядай № 643 филиалай санитар—практикант байhан:

12. **Курусима Юдзи,** 1923 ондо Кагава префектурын, Сеодзу уездын. Ноо деревнидэ түрэhэн. японец, японско Квантунска армиин № 731 отрядай № 162 филиалай санитар — лаборант байhан:

Бултадаа 12 хүн — СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1943 оной апрелиин 19-нэй Указай 1-дэхи статьягаар хараалагдаhан гэмтэ ябадал хэhэнэйнгээ түлөө гэмнэгдэнэ.

Округой Сэрэгэй Трибунал болбол сүүдэй урдахи ба сүүдэй мүрдэлгын материалнуудаар тодорхойлогдоhыень тогтообо гэбэл:

Империалистическэ Японийн зонхилогшо бүлэгэйхид хадаа Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзда эсэргүү агрессивнэ дайе хэдэ хэдэн жэлнүүдэй турша соо бэлэдхэжэ байhан байгаа.

СССР-тэ эсэргүү агрессивнэ дайн хадаа советскэ территориие эзэлхэ гэжэ зорилго табиhан японско зонхилогшо бүлэгэйхидэй политикын гол зүйлнүүдэй нэгэниинь байгаа гэжэ 1948 ондо болоhон японско сэрэгэй эгээл ехэ гэмтэдэй процесс дээрэ тодорхойлогдоhон байгаа.

Японско раса булюу юм, Японийн ударидалга доро «Зүүн Зүгэй Агууехэ Азиие» байгуулха гэhэн эрьюу тэнэг үзэл баримталжа, агрессивнэ дайнуудые үүсхэжэ, гитлеровскэ Германитай хамта дэлхэйе эзэмдэлэн зонхилхо гэhэн зорилго табяад, японско милитаристнууд энэ зорилгоёо бэелүүлхын тулада хүн түрэлтэндэ эсэргүү зэрлиг муухай гэмтэ ямаршье ябадалнуудые хэхэhээ тунхаридаггүй байгаа.

Эб найрамдалда дуратай арадуудта эсэргүү агрессивнэ дайнуудайнгаа гэмтэ муухай түсэбүүд дотор японско империалистнууд болбол сэрэгүүдые болон амгалан тайбан ажаhууhан арад зониие, тэрэ тоодо үбгэдые, эхэнэрнүүдые болон үхибүүдые олоор хюдан алахын тулада милан тахал, дүйрэн, боома ба бусад хүндэ хүшэр үхэлтэ үбшэнгүүдые тараажа бактериологическа зэбсэг хэрэглэхэ гэжэ хараалhан байгаа.

Иимэ зорилготойгоор японско армида бактериологическа зэбсэг үйлэдбэрилхын тулада тусгаар сэрэгүүд байгуулагдаhан, японско агрессидэ ороhон гүрэнүүдэй территори дээрэхи городууд болон тосхонуудые, уhалууриин газарнууд болон худагуудые, адууhа мал болон таряалангые бактеринүүдээр хорлохын тулада сэрэгэй тусхайта командануд ба диверсионно бандануд бэлэдхэгдэhэн байгаа.

Үшөө 1931 ондо Маньчжуриие японецуудай эзэлжэ, тэрээниие Советскэ Союзда добтолон орохо плацдарм болгоhоной hүүлээр, бактериологическа дай бэлэдхэхэ зорилготойгоор, «отряд того» гэжэ нюуса нэрэтэй бактериологическа лаборатори хадаа зэрлиг муухай бактериологическа дайе үүсхэгшэд ба номлогшодой нэгэниинь байhан Исии Сиро гэгшын ударидалга доро японско Квантунска армиин составта байгуулагдаhан байгаа.

1936 ондо, СССР-тэ эсэргүү дайнда Японийн сэрэгэй бэлэдхэлнүүдэй шангадаад байhан үедэ, Хирохито императорай заабаряар японско армиин генеральна штаб болбол Маньчжуриин территори дээрэ бактериологическа томо гэгшын хоёр эмхи зургаануудые байгуулhан байна. Эдэ эмхи зургаануудынь бактериологическа дай хэхэ аргануудые бэдэржэ олохоhоо гадна, мүн японско армиие хүсэд хангаха хэмжээтэй бактериологическа зэбсэгүүдые үйлэдбэрилхэ гэжэ хараалагдаhан байна.

Эдэ эмхи зургаануудынь тон нюуса байhан ба тэдэнээ далдалхын тулада «Квантунска армиин частьнуудые уhаар хангаха ба эмнэхэ управлени», мүн «Квантунска армиин иппоэпизоотическа управлени» гэжэ нэрэтэй болоhон байха юм. Хожомынь эдэнь «отряд № 731» ба «отряд № 100» гэжэ нэрлэгдэhэн байгаа.

Эдэ хоёр отряд хадаа Квантунска армиин частьнуудта болон соединенинүүдтэ үгтэhэн, мүн Советскэ Союзда эсэргүү дай хэхэ тушаа японско оперативна түсэбөөр хараалагдаhан гол сохилтонуудай шэглэлнүүд дээрэ түхеэрэгдэhэн олон тоото филиалнуудтай байhан байгаа.

Эдэ филиалнууд хадаа командованиин приказаар бактериологическа зэбсэгые ямаршье сагта хэрэглэхээр бэлэн сэрэгэй подразделенинүүд байhан байна.

№ 731 ба № 100 отрядууд өөhэдынгөө филиалнуудтай хамта Квантунска армиин главнокомандалагшын мэдэлдэ байhан байна, энэ халаа № 731 отрядай дүрбэн шэнэ филиалнуудые бии болгохо тухай 1940 оной декабриин 2-то армиин главнокомандалагша байhан генерал Умедзу Иосидзиро гэгшын гаргаhан хэрэгтэ хабсаруулагдаhан приказаар баримталагдана.

№ 731 отряд болбол Харбин городhоо 20 километр газарта байhан Пинфан станциин районда тусхайта баригдаhан сэрэгэй городогто түбхинэhэн ба хатуу харуултай байдаг, 3 мянга шахуу научна болон техническэ хүдэлмэрилэгшэдтэй, тон шэнэ техническэ болон эрхим hайн аппаратураар хангагдаhан лабораторинуудтай, бактериологическа дай бэлэдхэхэ хүсэн түгэс институт байгаа.

Энэ отрядай зорилго болон тэрэнэй практическа ажал-ябуулгань тэрэнэй структураhаа элирэн гарана. Энэ отряд хэдэн олон таhагуудтай байгаа. Харбин городто байhан гансахан 3-дахи таhагынь армиие уhаар хангалтын асуудалнуудые шиидхэдэг байба.

Бактериологическа добтолго хэхэ зэбсэгүүд болгон хэрэглэхэдэ туйлай ехэ аюултай бактеринүүдые бэдэржэ олохо ба олошоруулха ябадал 1-дэхи (шэнжэлэлгын) таhагай уялгань болоно.

Хоёрдохи (экспериментальна) таhаг хадаа олдоhон бактеринүүдэй хэр ехэ үрэтэй байhыень амиды хүнүүдэй организмуудта халдахаажа шалган үзэдэг, дайлалдажа байhан тала тээшээ бактеринүүдые тараан хаяха снарядууд болон тусхайта распылительнүүдые зохёон гаргадаг, дайлалдажа байhан гүрэнэйнгөө территори дээрэ милан тахал дэлгэрүүлхын тулада милан тахал халдааhан булуудхануудые үсхэбэрилдэг байгаа. Элдэб амитадаар дамжуулан булуудхануудые үсхэбэрилхын тулада таhагтань 4.500 инкубаторнууд байhан байна. Эдэ инкубаторнууд соо милан тахалта хэдэн олон арбаад миллион булуудхануудые богонихон болзор соо үсхөөжэ болохо байгаа. 2-дохи таhаг хадаа зэрлиг муухай туршалгануудые үнгэргэхын тулада Аньда станциин районда тусгаар полигонтой, мүн тусхайта аппаратураар хангагдаhан самолёдуудтай авиационно частьтай байгаа.

4-дэхи (үйлэдбэриин) таhаг хадаа лабораторно аргаар бии болгогдоhон бактеринүүдые олошоруулха зорилготой, халдабарита хүндэ хүшэр үбшэнгүүдэй бактеринүүдые үсхэбэрилдэг фабрика байhан байна.

Энэ таhаг халаа бактериологическа дай хэхын тулада шухала бактеринүүдые олоор үсхэбэрилхэ техническэ хүсэн түгэс түхеэрэлгэтэй байгаа.

Энэ таhаг хадаа 300 килограмм хүрэтэр милан тахалай бактеринүүдые hарадаа үсхэбэрилжэ шадаха үйлэдбэриин хүсэтэй байгаа.

Бактериологическа дайнай зэбсэгүүдые хэрэглэжэ шадаха, мүн бактеринүүдые тараан милан тахал, дүйрэн боомо ба бусад хүндэ хүшэр үбшэнгүүдые дэлгэрүүлжэ шадаха кадрнууд 5-дахи (hуралсал—«гэгээрэлэй») таhагтань бэлэдхэгдэдэг байба.

Тиимэ болохолоороо, № 731 отряд хадаа бүхэли районуудые хосоролхо ба гражданска арад зониие алахын тулада бактериологическа зэбсэг болгон хэрэглэхэ, халдабарита хүндэ хүшэр үбшэнгүүдэй туйлай олон бактеринүүдые бэлэдхэhэн байха юм.

Судебно— медицинскэ экспертизын харуулhанай ёhоор, тиимэ олон бактеринүүдые үсхэбэрилгэ хадаа бактериологическа эршэмтэй дайе хэхэ гэhэн ябадалда хараалагдаhан байгаа.

№ 100 отряд халаа Чанчунь городhоо урагшаа 10 километрын газарта — Могатон нютагта байhан ба № 731 отряд шэнги баhал тиимэ зэрлиг муухай ажал-ябуулга хэдэг байгаа.

№ 100 отрядай үйлэдбэриин таhаг зургаан отделенинүүдтэй байгаа. Нэгэдэхи отделенинь боомын бактеринүүдые, хоёрдохи отделенинь — сапын бактеринүүдые, гурбадахи ба дүрбэдэхи отделенинүүдынь — малай халдабарита элдэб үбшэнгүүдые тарааха бактеринүүдые, табадахи отделенинь — таряа хосоруулха микробуудые үсхэбэрилдэг, зургаадахи отделенинь — эбэртэ малай боомо тарааха бактеринүүдые бэлэдхэдэг байгаа.

Сүүдэй урдахи ба сүүдэй мүрдэлгын тогтооhоной ёhоор, Центральна ба Урда Хитадай территори дээрэ ябуулга хэжэ байhан японско сэрэгүүдтэ гэрэшэлэн бактериологическа зэбсэг бэлэдхэхын тулада «отряд эй» ба «отряд нами» гэжэ нюуса нэрэнүүдтэй нюуса хоёр формировани бии болгогдоhон байгаа. Эдэнэй ажал-ябуулгань № 731 ба № 100 отрядуудай ажал-ябуулгануудтал адли байба.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

ЯРУУНЫН АЙМАГТА

hУРАГШАДАЙ ВЕЧЕР

Аймагай пионернүүдэй Байшанда суббото бүхэндэ hурагшадай вечер болоно. Эндэ лекцинүүд уншагдадаг, хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдэдэг байха юм. hүүлээрнь зүжэг наадан ба концерт харуулагдадаг, мүн hурагшад дуу болон танцада hуралсадаг байха юм.

МАЛЫНЬ ТОБИР ТАРГАНУУД

Ворошиловай ба Калининай нэрэмжэтэ колхозууд зун — намарай үедэ малаа hайн бэлшээри дээрэ таргалуулжа, хүсэ шадал hайнтайгаар үбэлэй дулаан байрада оруулба. Эдэ колхозуудай малшад үбэлжэлгын эхилхэhээ малайнгаа харууhалгые зүбөөр эмхидхэжэ, хүсэ шадалыень буурууланггүй ондо оруулхын түлөө тэмсэжэ байна.

АЙМАГАЙ БИБЛИОТЕКЫН ШЭНЭ БАЙШАН

Аймагай библиотекын байшангай барилга hаяхан дүүргэгдэбэ. Байшангай доторхи hайнаар түхеэрэгдэнхэй. Библиотекын уншалгын зал соо аймагай центрын ажалшад олоороо сугларжа, газетэ, журнал ба элдэб литературануудые уншанад.

АНГУУШАДАЙ ОЛЗО

Аймагай ангуушад намар—үбэлэй агнууриин сезониие бэлэдхэл hайнтайгаар эхилээ hэн. Оролдосотойгоор агнаhанайнгаа ашаар слонхи ангуушад мүнөө ехэхэн олзотойнууд болонхой. «Путь социализма» колхозой ангуушан Раднаев 6 шоно, мүн энэ колхозой ангуушан Зодбоев шэлүүhэ, шоно ба үнэгэ гэхэ мэтые алаhан байна. Кировай нэрэмжэтэ колхозой ангуушан Белоусов 300 гаран хэрмэ бария. Агнуури үргэлжэлhөөр.

Ц. Данлаpов, В. Байбородин.

ШЭНЭ ЖЭЛЭЙ ЁЛКО

Республикын хүдэлмэришэд, албахаагшад ба колхознигууд, hурагшад ба үхибүүд шэнэ жэлые айхабтар ехэ дэбжэлтэтэйгээр угтаба. Шэнэ жэлэй вечернүүд хаа хаанагүй хүхюун баяртайгаар үнгэргэгдэбэ.

Улан-Удэ городой хүдэлмэришэд ба албахаагшадай үхибүүдтэ зорюулагдаhан ниитэ городской ёлко Революциин талмай дээрэ түхеэрэгдэбэ. Энэ ёлко элдэб янзын электролампочкануудаар гэрэлтүүлэгдэнхэй, гоё hайхан наадаанхайнууд ба тугуудаар шэмэглэгдэнхэй. Мүн ниитэ городской ба профсоюзууд хоорондын шэнэ жэлэй ёлко пионернүүдэй Ордондо түхеэрэгдөө. Декабриин 31-hээ 1950 оной январиин 8 болотор энээ 6000 гаран hурагшад хабаадалсаха байна.

Железнодорожно районой хүдэлмэришэд ба албахаагшадай үхибүүдэй ёлко Бурят-Монголой 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ духовой оркестрын наадалга доро нээгдээ.

Шэнэ жэлэй ёлко эмхидхэлгэдэ, хүүгэдэй вечер үнгэргэлгэдэ ба бэлэгүүдые худалдан абалгада республикын эмхи зургаануудай профсоюзна организацинууд 72 мянган түхэриг hомолhон байна.

Н. Тюрнев.

Хөөрэлдөө хэбэ

БМАССР-эй хүдөө ажахын Министр нүхэр В. И. Дубровский колхозно хүтэлбэрилхы кадрнуудые бэлэдхэхэ гүрэнэй hургуулида ошожо, колхозуудай ажахын-эмхидхэлэй асуудалаар хөөрэлдөө үнгэргэбэ. hургуулида hурагшад нүхэр Дубровскиhоо олон асуудалнуудые hуража, дэлгэрэнгы харюунуудые абаба.

С. Гадьянов.

Ажалай нэмэлтэ түлбэри

Сэлэнгын аймагай Загастайн сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозой хонишод эрхим хүдэлмэриин түлөө ажалай нэмэлтэ түлбэри болгон хонидые олоор абаба. Жэшээлхэдэ, нүхэд Ц. Д. Жажинов—28 хони, Ц. Балмаринчинова — 18, Д. Дамбиев—19, ОТФ-е даагша Соктоев 18 толгой хонидые абаа. Мүн адуушад Гармаев, Нимаев, Очиров гэгшэд гурбаад гугал ба бусад малнуудые абаhан байна.

Ц. Балданов.

Уранhайханай самодеятельностиин харалга эхилээ

Городой уранhайханай самодеятельностиин коллективүүдэй харалга боложо эхилбэ. Энэ хадаа 1950 оной февралиин 20 болотор үргэлжэлхэ юм. Городой бүхы коллективүүд өөhэдынгөө самодеятельностиин идейно-уранhайханайнь хэмжээе эрид дээшэлүүлжэ, харалга дээрэ эрхим ажалтануудые туйлаха гэhэн хүсэлэнгүүдээр дүүрэн.

Ленинэй орденто ПВЗ-гэй управлениин уранhайханай самодеятельностиин коллективэй гэшүүд энэ харалгада эршэмтэйгээр бэлэдхэжэ байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарhаа) Ленинэй орденто ПВЗ-гэй управлениин уранhайханай самодеятельностьдэ хабаадалгшад З. Поздоровкина, З Неводчикова гэгшэд дуулалдажа байна

В. Муллерай фото.

Хизаар ороноо шэнжэлэлгын булан

Святой Нос гэжэ хахад олтирог

Святой Нос гэжэ хахад олтирог болбол Байкал далай дээрэхи эгээн ехэ хахад олтирог болоно. Тэрэ хадаа набтархан хүзүүбшээр Байкалай эрьетэй нэгэдэдэг Хэрбээ нуурай уhанай хэдэн метрээр нэмээ hаань Святой Нос халаа олтирог болон таhарха байна.

Тус олтирог утаараа 59 километр, үргэнөөрөө 25 километр юм. Энэ хахад олтирог болбол уула хада ехэтэй. Тэдэнэй эгээн үндэрынь Байкалай уhанhаа өөдэ нэгэ километр шахуу хэмжээтэй болодог. Тэрэ хадаhаа хэдэн багахан голнууд буужа, Байкалда шудхадаг. Хахад олтирогой эрьенүүдынь эрид эгсэ, зарим газараараа Байкал дээрэ hанжадаг байна.

Хахад олтирогой хадануд зарим газараараа модогүй нюсэгэн юм. Гэбэшье, ехэнхи хубинь хуhан, шэнэhэн, нарhан, жодоо, хуша гэхэ мэтын модоор бүрхөөгдэнэ.

Хадануудайнь үбэр худар бүүхала модогүй нюсэгэн газарнууд байдаг. Тэндэнь үбhэ ногоон ургадаг байна. Хахад олтирогой хадаhаа бууhан гол горхонуудай адаг ургаса ногоогоор баялиг. Зунай сагта үнгын сэсэгүүдээр бүрхөөгдэдэг юм. Хахад олтирогой хүзүүбшэнь болдог намагтай, тэндэнь хулhан, үлэн үбhэн ургадаг байха юм.

Святой Нос халаа халын зүйлнүүдээр баялиг. Эндэхи геологиие шудалхада ехэ hонин материалнууд олдохо байна. Тэрээниие гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ хүдэлмэри үшөө хэгдээгүй байха юм.

Олтирог дээрэ хүн зон hуудаггүй. Зүгөөр загаhанай промышленностиин пунктнүүд бии. Мүн эндэ зэлэгэнэ, улаагана, үхэр нюдэн, алирhан, хушын hамар зэргын жэмэс болон бадан ургадаг байна. Ой модон соонь хэрмэн, гүрөөhэн, буга ба бусад ан гүрөөл ундаг. Мүн хахад олтирог дээрэхи олон тоото уhа нуурнуудай эрьеэр ургаhан хулhан, үлэн үбhэн соогуур уhа тамарлаг шубууд олоороо үүрлэдэг байна.

Святой Нос тухай богонихон шэнжэлэл хэхэ зуураа, энэ хахад олтирогой манай республикын газар нютагуудай нэгэн hонирхолтой булан байhыень тэмдэглэхэ шухала байна.

А. Дамбуев.

Мичуринай бии болгоhон жэмэсүүдэй экспонат

Хизаар ороноо шэнжэлэлгын республиканска музей Мичуринай шэнээр бии болгоhон жэмэсүүдэй экспонадуудые абаба Эдэ экспонадуудтай танилсагшад хадаа ургамалнуудай шэнэ сортнуудые И. В. Мичуринай хайшан гэжэ бии болгодог байhаниие hайса ойлгохо байна. Гадна, манай Бурят-Монголой шэрүүн хүйтэн уларилда таарамаар мичуринска сортын жэмэсүүд тэрэ тоодо бии.

Эдэ экспонадууд hурагшад, студентнэр, колхознигуудай мичуринска hургаалые шудалха хэрэгтэ ехэ туhатай байха байна.

З. Бухарова.

Концерт, зүжэг харуулна

Улан-Удын Железнодорожно районой hургуулинуудай hурагшад шэнэ жэлые эрхим бэлэдхэлтэйгээр угтаба. Мүнөө № 66, 77, 110 ба бусад hургуулинуудай hурагшад шэнэ жэлдэ концерт, зүжэг харуулжа байна. Мүн элдэб янзын баг, костюмуудые зохёон оёнхой.

Э. Степанов.

hурагшадай шатарай турнир

hаяхан Улан-Удын бурядай дунда hургуулида hурагшадай шатарай турнир болоо. Турнирта хамта 30 хүн хабаадалсаба. Эдэнэй дундаhаа Дэлэг Гармацыренов (10-дахи «А» классай hурагша) 30 очкоhоо 29-ень абажа, түрүү hуури эзэлбэ. Тус классай hурагшад Доржиев — хоёрдохи, Морохоев гурбадахи hууринуудые эзэлээ.

С. Дондупов.

19 жэл соо hаалишаар хүдэлмэрилнэ

Мухаршэбэрэй аймагай «Улаан туяа» колхозой hаалишан М. Ванданова колхозойнгоо тогтоhонhоо хойшо энэ хүдэлмэридэ таhалгаряагүй ябажа байна. Жэлhээ жэлдэ үнеэдэйнгээ түлнүүдые хоролтогүйгөөр абадаг байха юм. Малаа hайнаар харууhалжа, тобир тарганаар ондо оруулдаг. Мүнөө шэнэ түлнүүдээ hайн бэлэдхэлтэйгээр угтажа байна.

Нүхэр Ванданова 1949 он соо 600 ажалта үдэр олонхой. Эрхим хүдэлмэриингөө түлөө баян олзо абаха байна.

Д. Дашипилов.

Уранhайханай харалгада бэлэдхэл

Кяхтын аймагай Сүбэгтын үнэшэлгын байшан (даагшань нүхэр Мункоев) ажалшадай дунда ниитэ-ойлгууламжын хүдэлмэри hайнаар ябуулдаг. Үнгэргэгдэхэеэ байгаа уранhайханай самодеятельностиин республиканска харалгада мүнөө эдэбхитэйгээр бэлэдхэжэ байна.

Тус байшангай уранhайханай самодеятельностиин коллектив нүхэр Мункуевай хүтэлбэри доро «Түрэл зон», «Танигдаагүй хүн» гэжэ зүжэгүүдые, бурят-монгол арадай дуунууд болон танцануудые бэлдэжэ байна.

А. Мангадханов.

Харюусалгата редактор **Д. Д. ЛУБСАНОВ.**

МҮНӨӨДЭР УЛАН-УДЭДЭ

Ленинэй орденто оперо ба балетэй театрта — «Риголетто» (үдэр), «Травиата» (үдэшэ).

«Прогресс» кинотеатрта—«Советскэ Эхэ ороной түлөө» (үдэр), «hолонго» (үдэшэ).

«Эрдэм» кинотеатрта — «Шулуун сэсэг» (үдэр), «Цыганский барон» (үдэшэ).

ПВЗ-гэй культурын Ордондо «Сталинградска тулалдаан» (... дэхи сери).

Түмэрзамайхидай клубта «Үхэлгүй Кащей» гэжэ кинокартина.

«Шэлэй заводой клубта «Спортивна үбэл» ба «Спортивна аллар соло» гэжэ кинокартинанууд.

РЕДАКЦИИН АДРЕС: Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ Унэн), ТЕЛЕФОНУУД: отв. редактора—23; АТС—180, зам. отв. редактора—7-85; отв. секретаря—3-23; отделов партийной и комсомольской жизни культуры и быта—4-52; пропаганды и агитации—7-85; сельского хозяйства промышленности и транспорта—6-84; переводов—3-23; писем трудящихся и информации — 6-84 (2 зв.): об'явлений 2-64 (2 зв): Для междугородных переговоров — 16.

Н—02283. Типография Государственного газетного издательства при Совете Министров БМАССР. Тираж 10.000